

Zpracování podpůrného výukového materiálu na téma Střední Evropa

Diplomová práce

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy

Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Hana Bekrová

Vedoucí práce:

Mgr. Emil Drápela, Ph.D.

Katedra geografie

Zadání diplomové práce

Zpracování podpůrného výukového materiálu na téma Střední Evropa

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Bekrová**
Osobní číslo: P18000586
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra geografie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je vypracovat podpůrné výukové materiály pro vybrané hodiny zeměpisu na 2. stupni ZŠ, a to pomocí vybraných aktivizačních metod, prezentací a pracovních listů, a dále vytvořit konkrétní přípravy na jednotlivé vyučovací hodiny. V práci budou analyzována vybraná fyzickogeografická a humánně geografická témata týkající se Střední Evropy, obsažená v učebnicích pro základní vzdělávání. Tato témata budou zhodnocena z hlediska vhodnosti a obsáhlosti učiva pro žáky a z hlediska mezipředmětových vztahů. Navrhovaný obsah bude následně porovnán s požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

dle potřeby
60 stran
tištěná
Čeština

Seznam odborné literatury:

BUREŠ, M., MAŇÁK, J., KNECHT P. Hodnocení učebnic. 2., rozš. a aktual. vyd. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.

DEMEK, J. et al. Zeměpis 7: pro základní školy. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-807-2355-624.

HÜBELOVÁ, D., et al. Zeměpis 8: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV. 7. aktual. vyd. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-807-2899-982.

CHALUPA, P., DEMEK J., et al. Zeměpis 8: pro základní školy. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2009. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7235-439-9.

JEŘÁBEK, M., et. al. Zeměpis světa 3: učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia: Evropa. 4., uprav. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2016. Duhová řada. ISBN 978-808-6034-706.

MARADA, M., et al. Zeměpis 8: pro základní školy a víceletá gymnázia. 4., uprav. vyd. Plzeň: Fraus, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7489-057-4.

MARADA, M., ŘEZNÍČKOVÁ, D., et al. Koncepce geografického vzdělávání. vyd. Praha, 2017. 103 s. Dostupné z: <https://www.egeografie.cz/egeografie/metodika.pdf>.

MŠMT. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: 2017. 164 s. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>.

PRŮCHA, J., Moderní pedagogika. 4. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5.

PRŮCHA, J. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. 2. rozš. a aktual. vyd. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3149-4.

SKALKOVÁ, J., 2007. Obecná didaktika. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠINDÝLEK, J., ŠILHANOVÁ, M. Hravý zeměpis 8 – učebnice Evropa. vyd. Praha: TAKTIK. 2018. ISBN 978-80-7563-153

ŠUPKA, J., HOFMANN, E. Vybrané kapitoly z didaktiky regionální geografie. vyd. Brno: PdF MU Brno, 1990. 66 s. ISBN 8021001828.

VALIŠOVÁ, A., et al. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁVRA, J. Didaktika geografie 1. Od vzdělávacího programu. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán. vyd. Liberec, TUL, 2006. 93 s. ISBN 80-7372-083-3.

Vedoucí práce:

Mgr. Emil Drápela, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání práce: 5. března 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. července 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

8. května 2020

Bc. Hana Bekrová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Emilu Drápelovi, Ph.D. za ochotu a poskytnuté cenné rady při tvorbě diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala celé své rodině za podporu během celého studia.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na výuku tématu Střední Evropa na druhém stupni základních škol. Předmětem práce je zasazení tématu do kurikulárních dokumentů České republiky a evaluace zpracování tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu. Diplomová práce přináší zpracované podpůrné materiály pro výuku regionu Střední Evropy. Podpůrné materiály mohou sloužit učitelům zeměpisu jako didaktická a metodická opora ve výuce.

Klíčová slova

Zeměpis, region, Střední Evropa, didaktika geografie, kurikulum, druhý stupeň základní školy, evaluace učebnic, podpůrný materiál pro výuku

Annotation

The diploma thesis is focused on teaching of the topic Central Europe in a lower secondary education. The aim of the thesis is to contextualize the topic into the Czech curriculum documents and the evaluation of the handling with the topic Central Europe in particular geographical textbooks. The diploma thesis presents supporting teaching materials made for the teaching of the region Central Europe. Supporting teaching materials may be used as a didactic and methodical support for the teachers of Geography in the geographical lessons.

Keywords

Geography, region, Central Europe, didactics of Geography, curriculum, lower secondary education, evaluation of textbooks, supporting teaching material

Obsah

Seznam obrázků.....	11
Seznam tabulek.....	12
Seznam zkratk.....	12
Úvod.....	14
1 Geografické vzdělávání.....	15
1.1 Kognitivní cíle vzdělávání.....	16
1.2 Afektivní cíle vzdělávání.....	19
1.3 Psychomotorické cíle vzdělávání.....	20
1.4 Koncept generalizace ve výuce geografie.....	21
2 Metody výuky geografie.....	23
3 Zasazení tématu do kurikulárních dokumentů České republiky.....	25
3.1 Zasazení tématu do Rámcového vzdělávacího programu.....	26
3.2 Zasazení tématu do Školního vzdělávacího programu.....	33
3.3 Zasazení tématu do ročního tematického plánu.....	39
3.4 Zasazení tématu do tematického celku.....	40
4 Metodika evaluace tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu.....	42
5 Evaluace tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu.....	43
5.1 Taktik.....	45
5.2 Nová škola.....	46
5.3 Fraus.....	47
5.4 Prodos.....	48
5.5 ČGS – Česká geografická společnost.....	49
5.6 SPN – Státní pedagogické nakladatelství.....	50
6 Politická a regionální geografie Střední Evropy.....	55
7 Výuka tématu Střední Evropa.....	58

7.1	1. vyučovací hodina.....	59
7.2	2. vyučovací hodina.....	64
7.3	3. vyučovací hodina.....	69
7.4	4. vyučovací hodina.....	73
7.5	5. vyučovací hodina.....	76
7.6	6. vyučovací hodina.....	81
7.7	7. vyučovací hodina.....	85
7.8	8. vyučovací hodina.....	89
	Závěr.....	91
	Seznam literatury.....	93
	Seznam příloh.....	97
	Přílohy.....	98

Seznam obrázků

Obrázek 1: Činná slovesa Bloomovy taxonomie (zdroj: Hublová 2014, https://wiki.rvp.cz).....	17
Obrázek 2: Dimenze kognitivního procesu (zdroj: Hublová 2014, https://wiki.rvp.cz). 18	
Obrázek 3: Rámcové vzdělávací programy (RVP ZV 2017, 2019).....	26
Obrázek 4: Příklad ŠVP ZŠ Barvířská (zdroj: https://www.zsbarvirska.cz/upload/soubory/dokumenty/svp-k-19201-11.pdf).....	35
Obrázek 5: Příklad ŠVP ZŠ Aloisina Výšina (zdroj: https://www.zs-aloisinavysina.cz/sites/default/files/users/u87/svp_ii_2019.pdf).....	36
Obrázek 6: Příklad ŠVP ZŠ Masarykova Stará Paka (zdroj: https://www.http://www.zsstarapaka.cz/pdf/SVP_stpa.pdf).....	37
Obrázek 7: Příklad ŠVP ZŠ Na Výběžku (zdroj: https://www.zsnavybezku.cz/wp-content/uploads/2019/08/11.pdf).....	38
Obrázek 8: Ilustrativní ukázka části tematického celku (zdroj: vlastní).....	41
Obrázek 9: Taktik – učebnice Hravý zeměpis Evropa (zdroj: vlastní).....	45
Obrázek 10: Nová škola – učebnice Zeměpis 1. díl (zdroj: vlastní).....	46
Obrázek 11: Fraus – učebnice Zeměpis 8 (zdroj: vlastní).....	47
Obrázek 12: Prodos – učebnice Zeměpis 3 (zdroj: vlastní).....	48
Obrázek 13: ČGS – učebnice Zeměpis světa 3 (zdroj: vlastní).....	49
Obrázek 14: SPN – učebnice Zeměpis 7 (zdroj: vlastní).....	50
Obrázek 15: Ukázka aktivity „puzzle“ obrysové mapy (zdroj: vlastní).....	61
Obrázek 16: Aktivita přiřazování vlajek ke státům (zdroj: vlastní).....	62
Obrázek 17: Aktivita na opakování typů georeliéfu (zdroj: vlastní).....	66
Obrázek 18: Diskuse o podnebí a počasí Střední Evropy (zdroj: vlastní).....	67
Obrázek 19: Opakovací aktivita s kartičkami (zdroj: vlastní).....	70
Obrázek 20: Soutěžní otázka PRAVDA x NEPRAVDA na Kahoot! (zdroj: vlastní; https://create.kahoot.it).....	75

Obrázek 21: Soutěžní otázka s jednou správnou odpovědí (zdroj: vlastní; https://create.kahoot.it).....	75
Obrázek 22: Křížovka k tématu Obyvatelstvo (zdroj: vlastní).....	78
Obrázek 23: Obyvatelstvo – zadání a otázky pro skupinovou práci (zdroj: vlastní).....	80
Obrázek 24: Průmyslová oblast Modrý banán (zdroj: vlastní).....	82
Obrázek 25: Členské státy EU a NATO (zdroj: vlastní).....	83
Obrázek 26: Aktivita s typickými značkami států Střední Evropy (zdroj: vlastní).....	84
Obrázek 27: Mapový projekt turistických atraktivit Střední Evropy (zdroj: vlastní).....	87
Obrázek 28: Soutěž Uhodni místo na obrázku! (zdroj: vlastní).....	89
Obrázek 29: Řešení křížovky k tématu obyvatelstvo (zdroj: vlastní).....	101

Seznam tabulek

Tabulka 1: Ilustrativní návrh tematického plánu (zdroj: vlastní zpracování).....	39
Tabulka 2: Evaluace učebnic (zdroj: vlastní zpracování).....	51

Seznam zkratk

ČGS – Česká geografická společnost

EU – Evropská unie

IVP – Individuální vzdělávací plán

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NATO – Severoatlantická aliance

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

PLPP – Plán pedagogické podpory

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

RBT – Revidovaná Bloomova taxonomie

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SPN – Státní pedagogické nakladatelství

SPU – Specifické poruchy učení

ŠVP – Školní vzdělávací program

V4 – Visegrádská skupina

Úvod

Výuka regionální geografie je učiteli na základních školách často pojímána stereotypně. Výuka konkrétních regionů světa většinou probíhá na základě států, které tyto regiony tvoří. Cílem diplomové práce je poskytnout ucelený přehled o tematickém celku Střední Evropa pro 2. stupeň základních škol a zprostředkovat podpůrné materiály pro vyučovací hodiny, které rozebírají svébytný region z pohledu fyzicko-geografických a humánně-geografických témat.

Teoretická část diplomové práce se zabývá didaktikou geografie, výukovými cíli a principem generalizace ve výuce. Principem generalizace se rozumí tvrzení, které nese geografické informace, a pomáhá žákům pochopit vztahy mezi pojmy. Pochopení a vazba těchto pojmů do souvislostí rozvíjí žákovské geografické myšlení. Dále je teoretická část věnována metodám výuky geografie. V neposlední řadě zasazuje teoretická část téma Střední Evropa do českých kurikulárních dokumentů na státní a školní úrovni.

Praktická část diplomové práce prezentuje evaluaci tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu. Vybrány byly učebnice od nakladatelství Nová škola, Taktik, Fraus, SPN, ČGS a Prodos. Hodnoceno bylo zpracování geografických informací o Střední Evropě z pohledu humánní a fyzické geografie, verbální a neverbální prvky učebnic a další prvky učebnic, které přispívají nebo naopak nepřispívají k rozvoji geografického myšlení žáků. Hodnocení učebnic bylo provedeno na základě subjektivního názoru autorky práce.

Hlavní část diplomové práce se zabývá zpracováním podpůrných výukových materiálů pro téma Střední Evropa. Zpracované vyučovací hodiny mohou sloužit začínajícím či zkušeným učitelům zeměpisu jako didaktická a metodická opora do výuky. Zpracované podpůrné materiály mohou být aplikovány na výuku regionální geografie ostatních regionů Evropy.

1 Geografické vzdělávání

Nedílnou součástí didaktiky geografie je výuka. Jedná se o proces mezi učitelem, žákem a obsahem učiva neboli *didaktický trojúhelník*. Výuka je dle Průchy (2003, 288) chápána jako „*edukační proces, kdy se člověk něčemu učí prostřednictvím procesu, který je organizován jiným člověkem nebo technickým zařízením*“. Skalková (2007, 111) vymezuje vyučování jako „*historicky ustálenou formu cílevědomého a systematického vzdělávání i výchovy dětí, mládeže a dospělých*“.

Výuka a tvorba kurikula závisí na několika komponentech, které učitel musí zvážit před začátkem edukačního procesu. Jednotlivými komponenty tvorby kurikula dle Walterové (1994, 53) jsou:

- *funkce a cíle* – učitel si klade otázku „*proč?*“ vyučovat konkrétní téma, jaké jsou jeho vize, cíle, očekávání a hodnoty, které chce žákům předat;
- *charakteristiky učících se* – učitel si klade otázku „*koho?*“ bude vyučovat, jaké jsou žákovy sociální, věkové nebo vědomostní charakteristiky, zda mají geografické myšlení;
- *obsah* – učitel si klade otázku „*co?*“ bude žáky vyučovat, bude se jednat o prakticky zaměřenou výuku se zkušenostmi žáků ze života nebo se bude jednat o vyučování vědeckých objevů v rámci místa, regionů nebo světa;
- *čas* – učitel si klade otázku „*kdy?*“ bude žáky vyučovat, v jakém věku, ročníku, v jakém časovém rozsahu vyučovacích hodin, lekcí, bloků a v jakých souvislostech;
- *metody a postupy* – učitel si klade otázku „*jak?*“ bude žáky vyučovat; s pomocí jakých výukových metod, stylů, forem, situací, jakou využije strategii učení žáků, jak žáky diferencuje;
- *organizace* – učitel si klade otázku „*za jakých podmínek?*“ bude žáky vyučovat, jaké využije přístupy z hlediska legislativy, jaké využije prostředí, vybavení, didaktické prostředky a materiály k učení;
- *kontrola a hodnocení* – učitel si klade otázku „*s jakými očekávanými efekty?*“ bude žáky vyučovat, jaká budou kritéria a nástroje pro hodnocení, jakým způsobem bude žáky hodnotit a oceňovat.

Pro uskutečnění výuky neboli vyučovacího procesu je nutné vymezit cíle, ke kterým bude výuka směřována. „*Cíle vstupují jako jeden z určujících prvků do složitého systému vztahů, které podmiňují povahu vyučovacího procesu*“ (Skalková 2007, 119). Vališová a Kasíková (2011, 137) definují výukový cíl jako „*zamýšlené změny v učení a rozvoji žáka (změny ve vědomostech, dovednostech, vlastnostech, hodnotových orientacích, osobnostním a sociálním rozvoji jedince), kterých má být výukou dosaženo*“. Důležitý je samotný proces vymezování cílů. Cíle by měly být jasné a konkrétně formulovány a měly by nést informaci o tom, čeho má být během výuky dosaženo. Cíle se odrážejí od činnosti, iniciativy a schopnosti žáků učit se systematicky novým informacím, schopnostem, dovednostem či postojům. Rozhodující je také schopnost učitele dovést žáky k požadovanému cíli. Cíle neobsahují jen konkrétní učivo, ale zároveň způsoby a druhy činností, které učitelům slouží jako vodítka pro přípravu do vyučovacích hodin a dovádějí žáky k cílům (Kühnlová 1999, 35). Cíle jsou rozlišovány na *cíle kognitivní, afektivní a psychomotorické*.

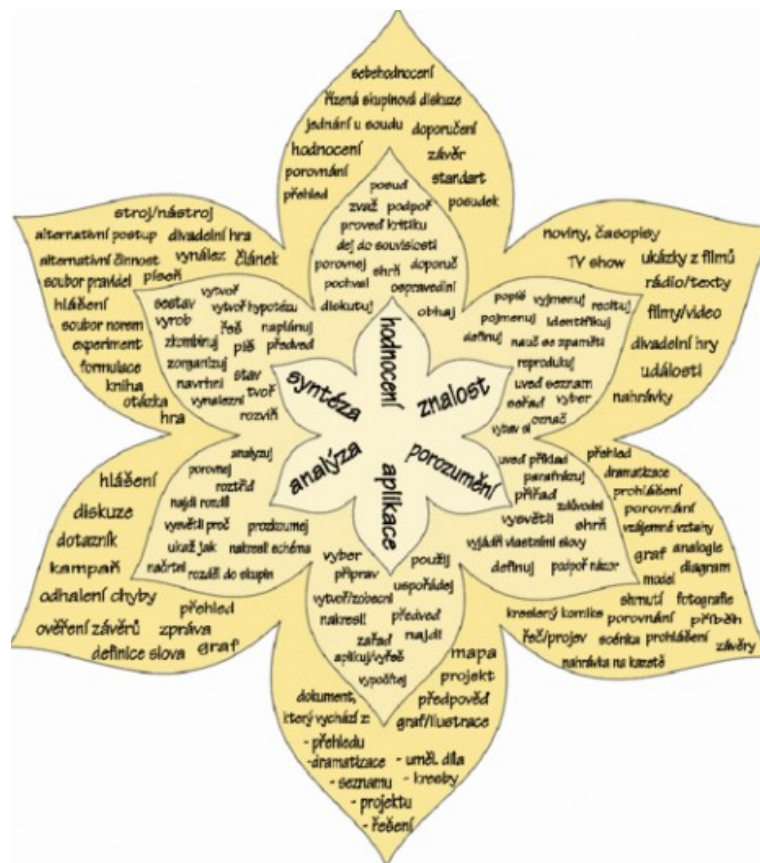
1.1 Kognitivní cíle vzdělávání

Kognitivní cíle jsou zaměřeny na rozvoj poznávacích procesů, vědomostí, dovedností a poznatků. Mezi nejznámější klasifikace poznávacích cílů výuky patří taxonomie kognitivních cílů amerického psychologa a pedagoga Benjamina Blooma, kterou sestavil společně se svými kolegy (Bloom, 1956). Tato taxonomie byla rozdělena do šesti stupňů kognitivních cílů od nejnižšího po nejvyšší:

1. znalosti vyžadující především jen zapamatování
2. porozumění
3. aplikace
4. analýza
5. syntéza
6. tvůrčí hodnotící posouzení (Bloom in Kühnlová 1999, 27).

Vzdělávací cíle kognitivní jsou v rámci taxonomií posuzovány činnými slovesy, jimiž se vytyčují konkrétní cíle vzdělávání podle toho, jakého stupně osvojení tématu je žák schopen. V ideálním případě by měl žák projít všemi stupni kognitivních procesů v rámci osvojování tématu.

Obrázek 1: Činná slovesa Bloomovy taxonomie (zdroj: Hublová 2014, <https://wiki.rvp.cz>)

První úroveň Bloomovy taxonomie „*znalostní*“ zahrnuje pouze pamětní učení terminologie, dat, údajů, norem a pravidel. Druhá úroveň „*porozumění*“ zahrnuje přepracování, předělání, vyjádření a interpretaci informace vlastními slovy, odlišení důležitého od nedůležitého nebo obecnější vyjádření. Třetí úroveň „*aplikace*“ zahrnuje schopnost použití nabyté vědomosti a dovednosti v nových situacích. Čtvrtá úroveň osvojení „*analýza*“ pokrývá rozbor informace jako procesu, schématu, obrazu nebo rozvor vztahu mezi jednotlivými prvky. Pátá úroveň „*syntéza*“ znamená zpracování informací, dat nebo prvků do nově formulovaných celků. Může se jednat například o žákovské projekty, referáty nebo vlastní návrhy řešení problémů. Poslední šestá úroveň osvojené „*tvůrčí hodnotící posouzení*“ vyjadřuje posuzování získaných informací, dat, materiálů a jejich následné zpracování ve vlastní posudek. Vlastní posudek může být zpracován například formou diskuse, kritiky, zhodnocení a porovnání (Kühnlová 1999, 35-37).

Bloomova taxonomie byla ve 2. polovině 90. let revidována týmem D. R. Krathwohla do nynější podoby a výstupem je dvoudimenzionální matrice zahrnující

znalostní/vědomostní dimenzi (knowledge) a dimenzi *kognitivních procesů* (cognition) (Anderson & Krathwohl in Hublová, 2014). Do znalostní/vědomostní dimenze jsou zahrnovány *fakta* (factual knowledge), *pojmy* (conceptual knowledge), *postupy* (procedural knowledge) a *metakognice* (metacognitive knowledge). Metakognice u žáků srovnává vlastní dříve nabyté znalosti se znalostmi nově nabytými (Vávra 2011).

Jeden z prvních překladů taxonomie v České republice vyhotovila Dagmar Hudecová (2003), která zároveň přeložila výše zmíněnou dvoudimenzionální kognitivní matici.

ZNALOSTNÍ DIMENZE	DIMENZE KOGNITIVNÍHO PROCESU					
	1. Zapamatovat	2. Rozumět	3. Aplikovat	4. Analyzovat	5. Hodnotit	6. Tvořit
A. Znalost faktů (faktuální znalost)						
B. Konceptuální znalost						
C. Procedurální znalost						
D. Metakognitivní znalost						

Obrázek 2: Dimenze kognitivního procesu (zdroj: Hublová 2014, <https://wiki.rvp.cz>)

Samotná Revidovaná Bloomova taxonomie (dále jen RBT) je tvořena z šesti kategorií cílů. Ty jsou v rámci vzestupné hierarchie členěny na:

1. zapamatovat (remember),
2. porozumět/chápat (understand),
3. aplikovat (apply),
4. analyzovat (analyze),
5. hodnotit (evaluate),
6. tvořit (create)

(Anderson & Krathwohl in Vávra, 2011).

V původní verzi Bloomovy taxonomie je nejvyšším stupněm kognitivního osvojování žáka schopnost „hodnocení“, v RBT je na nejvyšším stupni kognitivních procesů schopnost „tvořit“. Revidovaná Bloomova taxonomie napomáhá prohloubit geografické vzdělávání z pouhého popisu a charakteristiky objektů na vyšší stupně kognitivního osvojování, např. žák dokáže získané informace zhodnotit, transformovat a propojit do nově nabytých poznatků (Vávra 2011).

1.2 Afektivní cíle vzdělávání

Nejen cíle kognitivní, ale i cíle afektivní neboli výchovné hrají významnou roli v geografickém vzdělávání. Výchovné cíle jsou volněji formulované a jsou mnohem méně konkrétní než cíle kognitivní. Je v kompetenci učitele pojímat výchovné cíle jako svůj dlouhodobý záměr rozvíjení osobnostní žáků. Afektivní cíle jsou většinou naplňovány nenásilnou formou a ve většině případů se řadí mezi cíle dlouhodobé. Naplnění afektivních cílů může být viditelné v projevu žáků, v jejich postojích v konkrétních situacích, v diskusích a během kooperace se spolužáky. Jako příklad může být uvedena projektová výuka, během které se naplnění cíle projevuje zejména jako zodpovědný přístup k situaci a práci. Učitel hodnotí naplnění cíle zejména ústně vyjádřením vlastního postoje k žákem projeveným hodnotám, názorům či reakcím. Hodnocení by mělo mít pro žáky funkci povzbuzující a zároveň je motivovat k dalšímu rozvoji a kultivaci v jejich mravních projevech (Kühnlová 1999, 32-33).

Tvůrcem nejznámější taxonomie je D. R. Krathwohl (Krathwohl, D. R. et al., 1964). V Krathwohlově taxonomii je rozlišeno plnění pěti hierarchicky členěných kategorií afektivních cílů:

1. „vnímání a ochota přijímat jevy, podněty, hodnoty,
2. reagování – souhlas, aktivní zájem, uspokojení,
3. oceňování hodnot – akceptování, přijetí, preference, přesvědčení a vnitřní potřeba hodnoty,
4. integrování – vytváření hodnotového systému,
5. systém hodnot jako součást charakteru osobnosti“ (Krathwohl in Kühnlová 1999, 32).

Dle terminologie J. Vávry (Vávra 2006, 16) jsou afektivní cíle žáků děleny do pěti po sobě jdoucích hierarchicky členěných úrovní v kratší a srozumitelné podobě:

1. „přijímání (vnímavost),
2. reagování,
3. oceňování hodnoty,
4. integrování hodnot (organizace),
5. integrace hodnot v charakteru“.

Druhou nejznámější taxonomií výchovných cílů je taxonomie od polského pedagoga B. Niemierka, ve které jsou rozlišeny čtyři úrovně plnění afektivních cílů:

1. „účast na činnosti – přizpůsobení situaci na základě vnějších podnětů bez projevení iniciativy,
2. samostatné pokusy o činnosti na základě vlastních dosud nezpevněných pohnutek,
3. pozitivní vztah k činnosti – trvalejší vnitřní potřeba a osobní zkušenost získané na základě pozitivního hodnocení výsledků činnosti,
4. systém uvědomělých a aktivních činností podložený osvojenou soustavou zásad jednání a hodnot, které lze považovat za rysy osobnosti“ (Niemierko in Kühnlová 1999, 32).

1.3 Psychomotorické cíle vzdělávání

Autorem nejznámější taxonomie psychomotorických neboli výcvikových cílů je R. H. Dave, který vymezil hierarchii pěti úrovní osvojování činností a dovedností během práce s geografickými zdroji, informacemi, mapami, grafy apod. Psychomotorické cíle se týkají schopností pozorovat nebo vytvářet. Hodnocení těchto konkrétně vymezených cílů je lehce proveditelné. V dnešní době se psychomotorické cíle čím dál více dotýkají digitální gramotnosti žáků (Kühnlová 1999, 25).

R. H. Dave rozdělil taxonomii výcvikových cílů do pěti kategorií:

1. „imitace, nápodoba činností na základě pozorování,
2. manipulace – praktická cvičení podle vzoru nebo slovního návodu, schopnost činnosti rozlišovat a volit,
3. korekce, zpřesňování činností zaměřené na jejich účinnost a kvalitu,
4. koordinace několika činností v požadovaném sledu,
5. automatizace činností“ (Dave in Kühnlová 1999, 32).

Pro ilustraci vymezuje Kühnlová (1999, 32) činnostní cíle, které jsou formulovány na základě některých z pilířů taxonomie výcvikových cílů:

1. Žák podle vzoru načrtne schéma pozorované krajiny.
2. Žák se s využitím kompasu a mapy zorientuje v krajině.
3. Žák sestaví graf z daných dat.

4. Žák ve spolupráci se spolužáky ve skupině vymodeluje typy říčních sítí z pískové hmoty.

1.4 Koncept generalizace ve výuce geografie

Výuka geografie prochází v posledních desetiletích osvětou. Základním pilířem nové koncepce geografického vzdělávání, na které se podílí kolektiv autorů přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, je důraz na geografické myšlení. Hlavním cílem nové koncepce geografického vzdělávání je *„způsobilost žáků zodpovědně a uvážlivě jednat v prostoru“* (Marada et al. 2017, 12). Dle Marady et al. (2017, 15) se *„myšlení jedince realizuje souborem vzájemně propojených procesů (kognitivních procesů či myšlenkových operací), které operují slovy (např. názvy, daty, odbornými pojmy, symboly), větami (např. výroky, principy), ale i názornými představami (např. mentálními mapami)“*. Díky geografickému myšlení jsou žáci schopni pochopit příčiny a důsledky geografických jevů a vztahů na různých regionálních úrovních, klást si geografické otázky a zodpovídat je, kriticky přemýšlet nad zdroji s využíváním digitálních technologií. Žáci jsou také schopni uvědomit si důsledky lidské činnosti na geografickém prostoru jakožto místu pro život (Marada et al. 2017, 12-13).

Termín *generalizace* využil již v 50. letech 20. století americký psycholog Jerome Bruner. Naše základní vědomosti a myšlenkové procesy jsou tvořeny z obecných pojmů, tzv. generalizací (Marada et al. 2017, 18). Generalizace jsou dle Marady et al. (2017) definovány jako *„zobecňující tvrzení uvádějící klíčové pojmy do vzájemných vztahů a souvislostí – tedy struktur, které Bruner prosazoval“*. Vávra (2006, 15) definuje generalizaci jako *„výrok, který vyjadřuje vztahy mezi dvěma nebo více pojmy. (...) Zatímco pojem je většinou vyjádřen jedním nebo dvěma slovy, generalizace je obvykle vyjádřena složitějším výrokem, často souvětím.“* Generalizace bývá tvořena následujícími prvky:

- **„zákon** – všeobecný, nevyhnutelný a opakující se vztah mezi jevy nebo vlastnostmi objektů,
- **princip** – významný, klíčový zákon, který sjednocuje poznatky do celku,
- **teorie** – systém zobecněného poznání určité vědní oblasti. Teorii se stává potvrzená hypotéza, která zahrnuje fakta, pojmy i zákony“ (Veverková in Vávra 2006, 15).

Během učení se žák snaží spojovat nové informace s vědomostmi, které si osvojil dříve. Stejný princip lze shledávat v propojování informací pomocí generalizací. Pojem, který generalizace představuje, je pro žáka pomocí asociací lépe zapamatovatelný. Generalizace není definice určitého pojmu, ale představuje význam do souvislostí spojených pojmů. Bruner připodobňuje svůj koncept ke stromu, jehož kmen ztvárňuje generalizace, větve hlavní pojmy a listy fakta. I přes to ale Bruner nepovažuje znalost faktů za méně důležitou (Marada et al. 2017, 19). Na ilustrovaném principu je založena induktivní výuka, která vychází od pojmů k obecnému tvrzení. Jako příklad může být uvedena výuka založená na myšlenkových mapách s pomocí brainstormingu, během níž žáci na obecné tvrzení přijdou svépomocí (Marada et al. 2017, 21). V případě deduktivní výuky je žákům předložena generalizace, která znázorňuje problematiku, o které bude v hodině pojednáváno. Žáci v hodině postupnými kroky dojdou k hlavním pojmům i faktům, které generalizace zahrnuje.

V tématu regionální geografie Střední Evropy je pro učitele důležité uvědomit si, jakým způsobem generalizace tvořit, protože výuka regionální geografie se mnohdy liší. Nejvhodnějším modelem je tematická výuka, během které je region rozebrán z různých geografických úhlů, které tvoří souvislosti (např. hledisko přírodních podmínek, cestovního ruchu, hospodářství atp.).

2 Metody výuky geografie

Výukovou metodu definují Maňák a Švec (2003, 21) jako „nejadekvátnější operativní nástroj učitelovy vzdělávací kompetence, neboť zprostředkovává a zajišťuje dosažení edukačních cílů“. Samotná metoda ovšem dle Maňáka a Švece (2003, 21) „nepůsobí izolovaně, ale je součástí komplexu četných činitelů, které průběh výuky podmiňují a ovlivňují“. Tyto činitelé jsou součástí didaktického trojúhelníku, který je doplněn o didaktické prostředky. Z pohledu moderního vyučování se jedná zejména o digitální média a zařízení ve výuce. Skalková (2007, 181) popisuje vyučovací metodu jako „způsob záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům“. Podobně definuje metodu výuky Vališová (2011, 191), a to jako „specifický způsob uspořádání činností učitele (lektora) a žáků (studentů), rozvíjející vzdělanostní profil žáka a působící v souladu se vzdělávacími a výchovnými cíli“.

Nelze obecně označit jednu výukovou metodu za nejlepší. Samotná metoda musí být zvolena na základě tématu výuky a činností využitých ve výuce. V hodinách geografie je vhodné střídání výukových metod s aktivizačním charakterem. Vyučovací metoda je následně praktikována do jednotlivých úloh realizovaných v organizačních formách výuky (individuální práce, skupinová práce, práce ve dvojicích, apod). Maňák a Švec (2003) dělí výukové metody na klasické, aktivizující a komplexní.

Mezi klasické výukové metody jsou řazeny například metody slovní (ve vztahu ke geografii to znamená výklad, přednášku, práci s textem nebo rozhovor), metody názorně-demonstrační (práce s obrazem, mapou, instruktáž) a metody dovednostně-praktické (manipulování, experimentování, vytváření mapových dovedností) (Maňák a Švec, 2003).

Mezi aktivizující výukové metody patří metody diskusní, heuristické (řešení problémů), situační, inscenační nebo didaktické hry. Dana Řezníčková (2012) se ve své knize zabývá zejména problémově orientovanou výukou geografie, ve které kombinuje badatelský přístup s problémovou výukou, výukou v terénu a projektovou výukou. Všechny výše zmíněné aktivizační metody jsou součástí moderního vyučování. Rostoucí význam ve výuce má didaktická hra, kterou Maňák a Švec (2003, 127) popisují jako „takovou seberealizační aktivitu jedinců nebo skupin, která svobodnou volbu, uplatnění zájmů, spontánnost a uvolnění přizpůsobuje pedagogickým cílům“.

Nejobsáhlejšími výukovými metodami jsou komplexní výukové metody. Tyto metody dle Maňáka a Švece (2003, 131) „rozšiřují prostor výukových metod o prvky organizačních forem, didaktických prostředků a mnohem více než předchozí skupiny metod reflektují též celkové cíle výchovy a vzdělávání. (...) Předpokládají různou, ale vždy ucelenou kombinaci a propojení několika základních prvků didaktického systému, jako jsou metody, organizační formy výuky, didaktické prostředky nebo životní situace“.

V hodinách geografie jsou komplexní metody hojně využívány. Nejvyužívanější aktivitou komplexních výukových metod je brainstorming, při kterém mají žáci možnost nahlas projevat vlastní myšlenkové asociace s daným tématem, a následně je propojovat s asociacemi ostatních žáků. Dalším příkladem komplexní výukové aktivity je studio (dílna), která v běžné výuce funguje spíše jako projekt. Žáci z dostupných zdrojů individuálně či ve skupinách zpracovávají téma (ideálně jedno z témat regionální geografie). Mohou si vybrat vlastní postup i náročnost zpracování tématu, ale musí obsáhnout všechna předem zadaná témata. Učitel je v roli poradce a manažera výuky. Tato aktivita podporuje tvořivost, schopnost řešení problémů a schopnost komunikace ve skupině (Kühnlová 1999, 78).

Výuka geografie může být realizována na základě induktivní či deduktivní metody. Induktivní výuka spočívá v aktivitě žáků (většinou při hromadných či skupinových diskusích), při které mají možnost čerpat z vlastních zkušeností a okolního světa. Tyto informace od žáků jsou jednotlivými příklady a znaky určitého pojmu, který je s pomocí učitele postupně z konkrétních příkladů vyvozen a generalizován.

Deduktivní výuka spočívá v předložení konkrétního pojmu či generalizace žákům, ze kterého následně vyvozují charakteristiky a příklady. Při dedukci se nejedná přímo o definici pojmu. Složitě definice plně abstraktních výrazů bývají pro žáky nesrozumitelné. Induktivní a deduktivní výuka je pro žáky přijatelnější, protože samotný význam definice postupnými kroky žáků vyvstane (Petty 2008, 129).

3 Zasazení tématu do kurikulárních dokumentů České republiky

Klíčovým dokumentem národního vzdělávání je Strategie vzdělávací politiky ČR 2020. Strategie, díky které má české školství možnost čerpat prostředky Evropské unie, byla schválena v roce 2014. Jejími nejvyššími prioritami českého školství jsou snížení nerovnosti ve vzdělávání, odpovědné a efektivní řízení vzdělávacího systému, podpora a posílení kvalitní výuky učitelů a budoucích pedagogů v souvislosti se zavedením kariérního systému pro učitele (MŠMT, 2019).

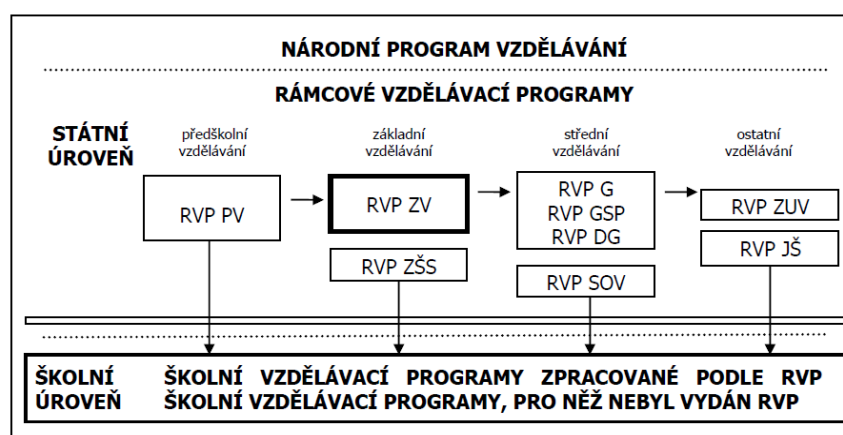
Nejvyšším dokumentem národního vzdělávání je Národní program rozvoje vzdělávání z roku 2001, tzv. *Bílá kniha*. Rozumí se jí „*konkretizované cíle vzdělávání, hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky*“ (Vališová, et al. 2011, 89). Konkrétní rozpracování funkce národního vzdělávacího systému je k nalezení ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, pro žáky a studenty od 3 do 19 let. Netýká se tedy vzdělávání studentů na českých státních a soukromých vysokých školách.

Kurikulární dokumenty existují ve dvou rovinách – v rovině státní a školní. Rovinu státní představuje výše zmíněný Národní program rozvoje vzdělávání a konkrétní Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně vzdělávání. Rovinu školní představují Školní vzdělávací programy (MŠMT, 2019).

Téma diplomové práce bude uchyceno v dalších školních dokumentech – tematickém plánu školy a tematickém celku. Oba tyto dokumenty vytváří vyučující předmětu. Roční tematický plán pro jeden školní rok pomáhá učitelům časově rozvrhnout témata výuky pro jeden ročník do vyučovacích jednotek. Tematický celek uchycuje konkrétní vyučovací hodinu ve sledu několika po sobě jdoucích vyučovacích hodin. Pomáhá vyučujícímu rozvrhnout si náplň a průběh vyučovacích hodin v konkrétním tématu.

3.1 Zasazení tématu do Rámcového vzdělávacího programu

Základním kurikulárním dokumentem České republiky je Rámcový vzdělávací program (zkráceně RVP), vydaný a upravovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o dokument státní úrovně, kterým se řídí mateřské školy, základní a střední odborné školy, gymnázia, školy pro speciální vzdělávání, základní umělecké a jazykové školy. Dle Vališové a Kasíkové vymezují Rámcové vzdělávací programy „*povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání každého oboru vzdělávání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání.*“ (2011, 89)

Obrázek 3: Rámcové vzdělávací programy (RVP ZV 2017, 2019)

Aplikaci tématu diplomové práce určuje Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání (zkráceně RVP ZV). Nejnovější verze RVP ZV s účinností od 1. 9. 2017 je rozdělena do čtyř dílčích částí. První část (část A) vymezuje RVP pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů. Část B charakterizuje základní vzdělávání z hlediska jeho organizace, hodnocení výsledků, získání stupně vzdělání a ukončení základního vzdělávání. Část C se zabývá pojetím a cíli základního vzdělávání, popisuje jednotlivé klíčové kompetence žáků a devět vzdělávacích oblastí základního vzdělávání, které jsou tvořeny vzdělávacími obory (RVP ZV, 2017).

Geografie neboli **zeměpis** se společně s druhostupňovými předměty fyzikou, chemií a přírodopisem řadí do vzdělávací oblasti **Člověk a příroda**, avšak na rozdíl od ostatních předmětů v této vzdělávací oblasti má zeměpis charakter společenskovední (humánně-geografický) a přírodovědný (fyzicko-geografický). Ve vzdělávání má zeměpis za úkol navést žáky na otázky ohledně vztahů mezi přírodou a lidskou činností,

poznávat souvislosti lidských podmínek pro život v místě jejich bydliště, v regionech České republiky, v Evropě či ve světě. Na prvním stupni je geografie obsažena ve výuce prvouky a následně vlastivědy. Na druhém stupni se jedná o již zmíněný zeměpis, který má ve školních vzdělávacích programech odlišné hodinové dotace v jednotlivých ročnících (RVP ZV 2017, 63).

Konkrétní očekávané výstupy žáka vzdělávacího oboru Zeměpis jsou rozděleny do vzdělávacích obsahů:

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie,
- Přírodní obraz Země,
- Regiony světa,
- Společenské a hospodářské prostředí,
- Životní prostředí,
- Česká republika,
- Terénní geografická výuka, praxe a aplikace (RVP ZV 2017).

V každém vzdělávacím obsahu RVP ZV se nacházejí očekávané výstupy pro běžné žáky a žáky s podpůrnými opatřeními. Podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou doporučována pedagogicko-psychologickými poradnami (dále jen PPP) na základě pedagogicko-psychologického vyšetření. Poradny rozhodují o využívání snížené úrovně očekávaných výstupů RVP ZV, která je označena příslušným písmenem *p*. Na základě této minimální úrovně očekávaných výstupů příslušná škola vytváří individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) pro žáka s podpůrnými opatřeními od druhého stupně. Očekávané výstupy Školního vzdělávacího programu mohou být žákům s podpůrným opatřením od 2. stupně upravovány nebo pro ně může být modifikován vzdělávací obsah.

Plán pedagogické podpory (dále jen PLPP) sestavují na základě Školního vzdělávacího programu vyučující žáka, jehož podpůrná opatření jsou na úrovni prvního stupně (RVP ZV 2017, 146).

Očekávané výstupy tématu Střední Evropa se nacházejí v několika vzdělávacích obsazích vzdělávacího oboru. Z hlediska fyzicko a humánně-geografického posuzování makroregionu Střední Evropy se toto téma řadí svými cíli do vzdělávacího obsahu:

REGIONY SVĚTA

Očekávané výstupy

žák

„Z-9-3-01 rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohraničení a lokalizaci regionů světa,

Z-9-3-02 lokalizuje na mapách světadíly, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny,

Z-9-3-03 porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států,

Z-9-3-04 zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich“ (RVP ZV 2017, 78).

Očekávané výstupy pro žáky s podpůrnými opatřeními (PLPP či IVP) ve vzdělávacím obsahu Regiony světa jsou následující:

„Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

Z-9-3-02p vyhledá na mapách jednotlivé světadíly a oceány,

Z-9-3-03p rozliší zásadní přírodní a společenské znaky světových regionů,

Z-9-3-03p charakterizuje polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry vybraných světadílů, oceánů a vybraných států“ (RVP ZV 2017, 78).

Pod minimální doporučenou úrovní očekávaných výstupů se v RVP ZV nachází také vymezené učivo. Toto učivo je vyučujícímu doporučeno, avšak může v něm najít inspiraci pro výuku tématu:

„Učivo

- **světadíly, oceány, makroregiony světa** – určující a porovnávací kritéria; jejich přiměřená charakteristika z hlediska přírodních a socioekonomických poměrů

s důrazem na vazby a souvislosti (přírodní oblasti, podnebné oblasti, sídelní oblasti, jazykové oblasti, náboženské oblasti, kulturní oblasti),

- **modelové regiony světa** – *vybrané modelové přírodní, společenské, politické, hospodářské a environmentální problémy, možnosti jejich řešení“ (RVP ZV 2017, 78).*

Z hlediska posuzování populace, sídel a hospodářské produkce v makroregionu Střední Evropy se toto téma řadí svými cíli do vzdělávacího obsahu:

SPOLEČENSKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PROSTŘEDÍ

Očekávané výstupy

žák

„Z-9-4-01 posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech mozaiku multikulturního světa,

Z-9-4-02 posoudí, jak přírodní podmínky souvisejí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické znaky sídel,

Z-9-4-03 zhodnotí přiměřeně strukturu, složky a funkce světového hospodářství, lokalizuje na mapách hlavní světové surovinové a energetické zdroje,

Z-9-4-04 porovnává předpoklady a hlavní faktory pro územní rozmístění hospodářských aktivit,

Z-9-4-05 porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků“ (RVP ZV 2017, 78-79).

Očekávané výstupy pro žáky s podpůrnými opatřeními ve vzdělávacím obsahu Společenské a hospodářské prostředí jsou následující:

„Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

Z-9-4-02p uvede příklady, jak přírodní podmínky souvisejí s funkcí a rozmístěním lidských sídel,

- *vyhledá na mapách nejznámější oblasti cestovního ruchu a rekreace“ (RVP ZV 2017, 79).*

Učivo doporučené pedagogům pro vzdělávací obsah Společenské a hospodářské prostředí je následující:

„Učivo

- *obyvatelstvo světa – základní kvantitativní a kvalitativní geografické, demografické, hospodářské a kulturní charakteristiky,*
- *globalizační společenské, politické a hospodářské procesy – aktuální společenské, sídelní, politické a hospodářské poměry současného světa, sídelní systémy, urbanizace, suburbanizace,*
- *světové hospodářství – sektorová a odvětvová struktura, územní dělba práce, ukazatele hospodářského rozvoje a životní úrovně,*
- *regionální společenské, politické a hospodářské útvary – porovnávací kritéria: národní a mnohonárodnostní státy, části států, správní oblasti, kraje, města, aglomerace; hlavní a periferní hospodářské oblasti světa; politická, bezpečnostní a hospodářská seskupení (integrace) států; geopolitické procesy, hlavní světová konfliktní ohniska“ (RVP ZV 2017, 79).*

Z hlediska posuzování přírodních a společenských vlivů na životní prostředí a typů krajin v makroregionu Střední Evropy se toto téma řadí svými cíli do vzdělávacího obsahu:

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Očekávané výstupy

žák

„Z-9-5-01 porovnává různé krajiny jako součást pevninské části krajinné sféry, rozlišuje na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajiny,

Z-9-5-02 uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajinných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů),

Z-9-5-03 uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí“ (RVP ZV 2017, 79).

Očekávané výstupy pro žáky s podpůrnými opatřeními ve vzdělávacím obsahu Životní prostředí jsou následující:

„Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

Z-9-5-01p umí pojmenovat různé krajiny jako součást pevninské části krajinné sféry, rozliší na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajiny,

Z-9-5-02p uvede příklady přírodních a kulturních krajinných složek,

Z-9-5-03 uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí“ (RVP ZV 2017, 79).

Učivo vymezené pedagogy pro vzdělávací obsah Životní prostředí je následující:

„Učivo

- ***krajina*** – přírodní a společenské prostředí, typy krajiny,
- ***vztah přírody a společnosti*** – trvale udržitelný život a rozvoj, principy a zásady ochrany přírody a životního prostředí, chráněná území přírody, globální ekologické a environmentální problémy lidstva“ (RVP ZV 2017, 79).

V neposlední řadě se do tematického celku Střední Evropa řadí také některé očekávané výstupy ze vzdělávacího obsahu Česká republika. V průběhu výuky tematického celku Střední Evropa nebude brán zřetel konkrétně na místní region, ale na

blízké vazby České republiky k ostatním evropským státům v evropském měřítku. Očekávané výstupy vzdělávacího obsahu Česká republika jsou následující:

ČESKÁ REPUBLIKA

Očekávané výstupy

žák

„Z-9-6-03 hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu,

Z-9-6-05 uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států“ (RVP ZV 2017, 80).

Očekávané výstupy pro žáky s podpůrnými opatřeními ve vzdělávacím obsahu Česká republika v souvislosti s tematickým celkem Střední Evropa jsou následující:

„Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

Z-9-6-03p určí zeměpisnou polohu a rozlohu České republiky a její sousední státy,

Z-9-6-03p rozlišuje přírodní podmínky ČR, popíše povrch a jeho členitost,

Z-9-6-03p uvede hlavní údaje o rozmístění obyvatelstva“ (RVP ZV 2017, 80).

Učivo vymezené pedagogům pro vzdělávací obsah Česká republika týkající se tematického celku Střední Evropa je následující:

„Učivo

- ***Česká republika*** – zeměpisná poloha, rozloha, členitost, přírodní poměry a zdroje; obyvatelstvo: základní geografické, demografické a hospodářské charakteristiky, sídelní poměry; rozmístění hospodářských aktivit, sektorová a odvětvová struktura hospodářství; transformační společenské, politické a hospodářské procesy a jejich územní projevy a dopady; ***hospodářské a politické postavení České republiky v Evropě a ve světě***, zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu,

- *regiony České republiky – územní jednotky státní správy a samosprávy, krajské členění, kraj místního regionu, přeshraniční spolupráce se sousedními státy v euroregionech*“ (RVP ZV 2017, 80).

3.2 Zasazení tématu do Školního vzdělávacího programu

V textu výše byly důkladně rozebrány dokumenty státní úrovně a jejich využití při vymezování očekávaných výstupů. Následující podkapitola bude věnována dokumentům na školní úrovni.

Školní vzdělávací programy jsou vytvářeny a spravovány konkrétními školami. Každá základní škola má svůj vlastní vytvořený vzdělávací program, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu, a který je pro výuku na konkrétní škole závazný. Hlavní úlohou ŠVP je rozvržení učiva pro jednotlivé ročníky společně s očekávanými výstupy jednotlivých tematických celků a mezipředmětovými vztahy. Rozvržení učiva pro jednotlivé ročníky ve Školním vzdělávacím programu záleží na vyučujících. Obecně se ŠVP staví na základě čtyř rovin, které pokrývá:

- rovina legislativní (škola je povinna vytvořit vlastní ŠVP dle požadavků a pravidel RVP a školského zákona),
- rovina pedagogická (jak funguje spolupráce učitelů ve škole, výchovné a vzdělávací strategie školy a další vzdělávání učitelů),
- rovina evaluační (podmínky pro hodnocení žáků a vlastní hodnocení školy),
- rovina společenská (ŠVP je veřejný dokument propagující školu před veřejností) (Vališová et al. 2011, 95).

Podoba školních vzdělávacích programů se obecně liší. Pro tvorbu obsahu ŠVP je na webových stránkách MŠMT přístupný manuál, jehož požadavky by měly školy respektovat a pokrýt. ŠVP by měly být veřejnosti přístupné na webových stránkách škol.

Pro ilustraci a porovnání různých zpracování ŠVP byly vybrány 4 školní vzdělávací programy, které byly zvoleny na základě partnerství s Technickou univerzitou v Liberci, a zároveň na základě realizace průběžné a souvislé praxe autorky práce.

Základní škola má možnost volby hodinových dotací pro jednotlivé předměty, tudíž i pro zeměpis. Výuka zeměpisu se na každé ZŠ uskutečňuje v rozdílných hodinových dotacích. V některých případech se zeměpis vyučuje v jednotlivých ročnících 2. stupně

po dvou vyučovacích hodinách týdně, v dalších případech má v některých ročnících 2. stupně dotaci pouze jednu vyučovací hodinu.

Prvním příkladem je ZŠ Barvířská v Liberci, která má hodinovou dotaci 2. hodiny týdně v 6. a 7. ročníku a 1. hodinu týdně v 8. a 9. ročníku. ŠVP této základní školy je velmi detailně propracován. Program vzdělávání nejdříve charakterizuje vyučovací předmět zeměpis, vymezuje ho z hlediska obsahové, časové a organizační stránky a vytyčuje nejdůležitější body, ke kterým směřuje výuka zeměpisu na této škole. Toto vymezení úzce souvisí s průřezovými tématy a klíčovými kompetencemi, které jsou pro zeměpis detailně rozepsány. Výuka tématu Evropa se na ZŠ Barvířské uskutečňuje v 7. ročníku. Výuku světadílu Evropa nerozděluje na jednotlivé regiony, ale probírá Evropu jako celek z hlediska humánně-geografických a fyzicko-geografických témat a specifik. ŠVP zmiňuje vzdělávací oblast, do které se zeměpis řadí a jednotlivé výstupy tématu. Stručně vymezuje učivo a výstupy v rámci průřezových témat.

Vzdělávací oblast	Vyučovací předmět		Ročník
Člověk a příroda	Zeměpis		7.
Výstup	Učivo	Mezipřed. vztahy, průřezová témata	Poznámky
<p>Žák:</p> <p>na mapě ukáže hranici mezi Asií a Evropou, vyhledá krajní body Evropy, odhadne rozlohu a členitost Evropy (porovná s ostatními světadíly)</p> <p>objasní důležité mezníky geologického vývoje Evropy, na mapě ukáže největší nížiny, pohoří, nejvyšší vrcholy, nejdelší evropský veletok a další významné řeky, jezera, ledovce, průlivy a průplavy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zeměpis světadílů – Evropa • zeměpisná poloha Evropy • pohoří, nížiny a vodstvo 	<p>EGS - rodinné příběhy, zážitky a zkušenosti z Evropy a světa; místa, události a artefakty v blízkém okolí mající vztah k Evropě a světu; naši sousedé v Evropě; život dětí v jiných zemích; lidová slovesnost, zvyky a tradice národů Evropy.</p>	
vyjmenuje podnebné pásy do kterých Evropa zasahuje, porovná množství srážek a teploty v těchto pásech	<ul style="list-style-type: none"> • podnebí Evropy 		
vyjmenuje hlavní vegetační pásy Evropy, uvede příklady typických zástupců z rostlinné a živočišné říše	<ul style="list-style-type: none"> • rostlinstvo a živočišstvo 		
na mapě vyhledá ložiska nerostných surovin, hlavní hospodářsky pěstované rostliny a vyjmenuje hlavní průmyslové oblasti Evropy	<ul style="list-style-type: none"> • nerostné suroviny, průmysl, zemědělství 		
vyhledá základní údaje o obyvatelstvu (hustota obyvatelstva, významná sídla)	<ul style="list-style-type: none"> • obyvatelstvo a osídlení Evropy 	<p>EGS - život Evropanů a styl života v evropských rodinách; životní styl a vzdělávání mladých Evropanů.</p>	
zjistí, uvede, kterými oblastmi Evropy se přepravuje nejvíce zboží (a jakými dopravními prostředky)	<ul style="list-style-type: none"> • doprava 		

vyhledá nejdůležitější oblasti cestovního ruchu	<ul style="list-style-type: none"> • cestovní ruch 		
vyjmenuje státy NATO, EU, ...	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomické a vojenské organizace v Evropě 		
<p>vyjmenuje a na mapě ukáže evropské státy, jejich hlavní města, využívá získaných znalostí k charakteristice jednotlivých států z hlediska přírodních i hospodářských podmínek</p> <p>uplatňuje adekvátní způsoby chování a ochrany v modelových situacích ohrožení, nebezpečí i mimořádných událostí</p> <p>charakterizuje možná nebezpečí vyplývající z běžného života i z mimořádných událostí, uvede vhodné způsoby preventivního chování a ochrany v modelových situacích volí vhodné způsoby jednání, které směřují k adekvátní ochraně</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Polsko a Slovensko – naši slovanští sousedé, ostatní střeoevropské státy, Německo – evropská velmoc, severské země, ostrovní Británie, Francie, Středomořské státy a Balkánský poloostrov, evropské Rusko, samostatné státy bývalého Sovětského svazu • Ochrana života a zdraví za mimořádných situací 	<p>EGS - naše vlast a Evropa; evropské krajiny; Evropa a svět; mezinárodní setkávání; státní a evropské symboly; Den Evropy</p>	<p>Kurzy, pobyty v přírodě, mimořádné situace</p>

Obrázek 4: Příklad ŠVP ZŠ Barvířská (zdroj: <https://www.zsbarvirska.cz/upload/soubory/dokumenty/svp-k-19201-11.pdf>)

Základní školou s hodinovou dotací dvou vyučovacích hodin týdně v 6., 7. a 9. ročníku a jedné vyučovací hodiny v 8. ročníku je ZŠ Aloisina Výšina v Liberci. Charakteristika předmětu zeměpis je v tomto ŠVP velmi stručná. Krátce vytyčuje klíčové kompetence získané během výuky zeměpisu. Největším mínusem tohoto programu je nízká kvalita rozpracování průřezových témat a celková nepřehlednost struktury programu. Téma Evropa se vyučuje v průběhu celého v 8. ročníku, ale protože Evropu regionalizuje, samotné téma Střední Evropa přesahuje až do začátku 9. ročníku,

zejména kvůli nedostatku času. Rozpracování probíraného učiva je stručné, ale očekávané výstupy tématu jsou dostatečně konkretizovány.

Zeměpis	8. ročník
	politické mapě ukáže hranice Ruska a vyjmenuje sousední státy. Porovnáva rozlohu Ruska s rozlohou ostatních států, světadílů.
Obyvatelstvo a hospodářství Ruska.	Dává do souvislosti vliv přírodních podmínek na rozmístění obyvatelstva a těžbu nerostných surovin. Lokalizuje na tematických mapách významná ložiska surovin. Vyhledá hlavní zemědělské a průmyslové oblasti. Přiřadí obyvatelstvo Ruska do jazykové a národnostní skupiny. Na mapě ukazuje hlavní a další města v Rusku.
Přírodní podmínky Evropy.	Charakterizuje přírodní podmínky v Evropě. Popíše povrch Evropy. Podnebné podmínky dává do souvislosti s činiteli ovlivňujícími podnebí. Vyhledává na mapě vybrané vodní toky a jezera.
Obyvatelstvo Evropy.	Národy Evropy přiřazuje do jazykových skupin a náboženských směrů. Zná typy státního zřízení u vybraných evropských států. Uvádí příklady evropských států v mezinárodních organizacích.
Oblasti - východní, jižní, severní, jihovýchodní, západní Evropa.	Rozdělí Evropu na jednotlivé oblasti podle zeměpisné polohy. Vyhledává a pojmenovává státy, hlavní a významná města, hospodářská střediska v rámci jednotlivých oblastí Evropy. Uvádí příklady středisek cestovního ruchu, významných osobností evropských států. Získává a vyhledává informace o evropských státech z různých informačních zdrojů.
Přírodní podmínky. Obyvatelstvo. Oblasti - východní, jižní, severní, jihovýchodní, západní Evropa.	Rozdělí Evropu na jednotlivé oblasti podle zeměpisné polohy. Vyhledává a pojmenovává státy, hlavní a významná města, hospodářská střediska v rámci jednotlivých oblastí Evropy. Uvádí příklady středisek cestovního ruchu, významných osobností evropských států. Získává a vyhledává informace o evropských státech z různých informačních zdrojů. S oporou mapy popíše povrch Evropy. Vyhledává na mapě vybrané vodní toky a jezera. Uvádí příklady evropských států. Uvádí příklady středisek cestovního ruchu, významných osobností evropských států. Vyhledává informace o evropských státech z různých informačních zdrojů.
Průřezová témata, přesahy, souvislosti	
VÝCHOVA K MYŠLENÍ V EVROPSKÝCH A GLOBÁLNÍCH SOUVISLOSTECH - Objevujeme Evropu a svět	
Mezinárodní setkávání-projekt ve spolupráci s partnerskou školou.	

Zeměpis	9. ročník
Výchovné a vzdělávací strategie	<ul style="list-style-type: none"> Kompetence k učení Kompetence k řešení problémů Kompetence komunikativní Kompetence sociální a personální Kompetence občanské Kompetence pracovní
Učivo	ŠVP výstupy
Střední Evropa	
ČR na mapě Evropy	Určí geografickou polohu ČR podle zeměpisných souřadnic.
Přírodní podmínky ČR	Hodnotí a porovnáva na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu. Charakterizuje podnebné podmínky ČR. Popíše povrch a vybrané horopisné celky. Vyhledá vybrané vodní toky, přehradní nádrže a rybníky. Zařadí ČR do příslušné přírodní krajiny a podnebného pásu. Posuzuje stav životního prostředí, vyjmenuje příklady NP a CHKO v rámci ochrany přírody.
Obyvatelstvo ČR-počet, rozmístění, věkové kategorie, sídla	Srovnává ČR počtem a hustotou obyvatel s ostatními evropskými státy. Roztřídí obyvatelstvo ČR do skupin podle věku, národnosti, náboženského vyznání. Na mapě vyhledává velkoměsta a významná sídla. Podle mapy pojmenovává jednotlivé geografické oblasti a vyšší územní správní celky. Hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům.
Oblasti ČR	Lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit. Oblasti charakterizuje na základě jejich přírodních podmínek, hospodářského významu a kulturních zajímavostí. Blíže vymezí a lokalizuje vlastní místní region podle bydliště nebo školy. Uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních institucích, organizacích a integracích států.
Jazyky. Národy. Hustota a rozmístění. Aglomerace. Světové hospodářství.	Pojmenovává zástupce národů a jazykových skupin. Popisuje výskyt největších

Obrázek 5: Příklad ŠVP ZŠ Aloisina Výšina (zdroj: https://www.zs-aloisnavysina.cz/sites/default/files/users/u87/svp_ii_2019.pdf)

Dalším příkladem je základní škola, která má dotaci 2 vyučovací hodiny zeměpisu týdně, a na které se zároveň uskutečnila souvislá praxe autorky, a to ZŠ Masarykova ve Staré Pace. Školní vzdělávací program základní školy má rozsáhlou podobu. V úvodní části je zeměpis jako vyučovací předmět velmi rozsáhle a detailně

charakterizován. Dále jsou vytyčeny obecné cíle výuky zeměpisu a metody a formy práce v hodinách. Následně jsou vymezena průřezová témata, klíčové kompetence žáků a detailní ročníkové výstupy pro jednotlivá témata. Vybrané téma Střední Evropa se uskutečňuje v 8. ročníku a vymezuje nejdříve obecné učivo pro Evropu, a poté jednotlivé evropské regiony.

Zeměpis – 8. ročník

Ročníkové výstupy Žák:	Učivo	Průřezová témata
<ul style="list-style-type: none"> - na mapě lokalizovat významné geografické pojmy, s kterými se seznámil – hory, řeky jezera a podobně - stručně charakterizuje přírodní podmínky Evropy a vyhodnocuje jejich vliv na rozmístění socioekonomické sféry - vyhodnocuje stav a kvalitu životního prostředí v jednotlivých částech Evropy - analyzuje surovinové zdroje Evropy a objasňuje příčiny evropských ekonomik na dovozu nerostných zdrojů, zná hlavní dodavatele surovin pro evropské ekonomiky - na mapě lokalizuje hlavní evropské průmyslové zóny - chápe vzrůstající význam moderní dopravy pro celkový rozvoj jednotlivých regionů i celé EU - charakterizuje rozmístění evropského zemědělství v závislosti na rozličných přírodních podmínkách - popíše rozmístění evropského obyvatelstva, analyzuje hustotu osídlení, zaměstnanost v jednotlivých sektorech i životní 	<p>Zeměpis světadílů a oceánů</p> <p>Evropa</p> <ul style="list-style-type: none"> - přírodní podmínky Evropy - poloha a členitost pobřeží - povrch Evropy - podnebí Evropy - rostlinstvo a živočišstvo - evropské vodstvo - hospodářství Evropy - přírodní zdroje a průmysl - zemědělství - doprava - obyvatelstvo Evropy - Evropská unie <p>Přehled evropských zemí a regionů</p> <ul style="list-style-type: none"> - střední Evropa - západní Evropa - alpské země - jižní Evropa - jihovýchodní Evropa - severní Evropa - východní Evropa + Rusko <p>Socioekonomický zeměpis</p> <p>Obyvatelstvo</p>	<p>Environmentální výchova</p> <ul style="list-style-type: none"> - aktivní ochrana životního prostředí - podněcovat k ochraně a šetření základních přírodních zdrojů (voda ovzduší, půda) - problémy vznikající působením člověka (vliv zemědělství, dopravy, průmyslu a odpadů na měnící se životní prostředí člověka <p>Osobnostní a sociální výchova</p> <ul style="list-style-type: none"> - komunikace <p>(ročníkový projekt a jeho prezentace)</p> <p>Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech</p> <ul style="list-style-type: none"> - Evropa a svět nás zajímá - objevujeme Evropu a svět - jsme Evropané

Obrázek 6: Příklad ŠVP ZŠ Masarykova Stará Paka (zdroj: https://www.http://www.zsstarapaka.cz/pdf/SVP_stpa.pdf)

Posledním příkladem školy s hodinovou dotací dvou hodin týdně ve všech ročnících 2. stupně je liberecká základní škola Na Výběžku. V případě této školy se jedná rovněž o podrobně rozpracovaný vzdělávací program. Klíčové kompetence, jednotlivá průřezová témata a kritéria hodnocení dílčích schopností žáků (hodnocení spolupráce a zapojení v hodinách, čtení s porozuměním nebo přípravy na hodiny) jsou v ŠVP detailně propracovány. Stejně tak jako očekávané výstupy jsou rozpracovány také dílčí výstupy, které zohledňují faktografické informace, hodnoty a postoje získané v předmětu. Téma Evropa není regionalizováno, ale celek je členěn do humánně a fyzicko-geografických témat.

ZEMĚPIS			
Očekávané výstupy	Dílčí výstupy	Učivo	Průřezová témata
8. ročník			
PŘÍRODNÍ OBRAZ ZEMĚ			
REGIONY SVĚTA: EVROPA			
<i>Poznámka: Učitel v tematickém plánu konkretizuje výstupy i učivo tak, aby vyhovovaly jeho způsobu řízení učiva regionální geografie.</i>			
<ul style="list-style-type: none"> Rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohraničení a lokalizaci regionů světa. Lokalizuje na mapách světadílů, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny. Porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států. Zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich 	<ul style="list-style-type: none"> Získání trvalého zájmu o poznávání světadílů, států a oblastí, o jejich rozdílný způsob života, tradice, kulturu i přírodní krásy. Získá postoje vedoucí k tolerantnímu chování vůči různým národům, kulturám tradicím, k lidem s různou barvou pleti, různou náboženskou vírou a politickým přesvědčením. Uplatňování vhodných prostředků komunikace k vyjádření vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů a k přiměřenému obhajování svých práv. Zvládně reagovat na aktuální situaci ve světě. Umění se geograficky orientovat na mapě světa, chápání příčin odlišnosti v jednotlivých regionech. 	<ul style="list-style-type: none"> světadílů, oceány, makroregiony světa – určující a porovnávací kritéria; jejich přiměřená charakteristika z hlediska přírodních a socioekonomických poměrů s důrazem na vazby a souvislosti (přírodní oblasti, podnebné oblasti, sídelní oblasti, jazykové oblasti, náboženské oblasti, kulturní oblasti) modelové regiony světa – vybrané modelové přírodní, společenské, politické, hospodářské a environmentální problémy, možnosti jejich řešení 	<ul style="list-style-type: none"> OSV – Osobnostní rozvoj – Kreativita <ul style="list-style-type: none"> pružnost nápadů, originalita, schopnost vidět věci jinak, citlivost, schopnost "dotahovat" nápady do reality OSV – Sociální rozvoj – Poznávání lidí <ul style="list-style-type: none"> rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech; chyby při poznávání lidí VMEGS – Evropa a svět nás zajímá <ul style="list-style-type: none"> zážitky a zkušenosti z Evropy a světa, zvyky a tradice národů Evropy VMEGS – Objevujeme Evropu a svět <ul style="list-style-type: none"> Evropa a svět; mezinárodní setkávání VMEGS – Jsme Evropané <ul style="list-style-type: none"> Evropská integrace; instituce Evropské unie a jejich fungování, co Evropu spojuje a co ji rozděluje; mezinárodní organizace a jejich příspěvek k řešení problémů v Evropě a ve světě MV – Lidské vztahy <ul style="list-style-type: none"> vztahy mezi kulturami (vzájemné obohacování různých kultur, ale i konflikty vyplývající z jejich rozdílnosti) MV – Etnický původ <ul style="list-style-type: none"> základní informace o různých etnických a kulturních skupinách, odlišné myšlení a vnímání světa MV – Multikulturalita <ul style="list-style-type: none"> multikulturalita současného světa a předpokládaný vývoj v budoucnosti; multikulturalita jako prostředek vzájemného obohacování, význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání MV – Princip sociálního smíru a solidarity

Obrázek 7: Příklad ŠVP ZŠ Na Výběžku (zdroj: <https://www.zsnavybezku.cz/wp-content/uploads/2019/08/11.pdf>)

Všechny výše zmíněné programy vzdělávání jsou přístupné široké veřejnosti na webu – rámcové vzdělávací programy na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (zkráceně MŠMT) v nově aktualizovaných verzích. Školní vzdělávací programy by měly být přístupné veřejnosti na webových stránkách jednotlivých škol.

3.3 Zasazení tématu do ročního tematického plánu

Tematický plán je nepovinným dokumentem školy, který vychází ze Školního vzdělávacího programu. Vytváří ho vyučující jako podporu ke své výukové činnosti. Propojuje rovinu požadavků RVP, ŠVP a učebnic. Je vyhotovován v mnoha formách, například jako tematický plán tvořený všemi vyučujícími předměty pro daný ročník či jako tematický plán pro jednotlivý vyučovací předmět. Tematický plán, který zahrnuje učivo střední Evropy, se na každé základní škole může lišit. Pokud je tematický plán vyhotovován, což záleží na rozhodnutí vedení základní školy nebo vyučujícího, měl by obsahovat tematické a časové rozvržení učiva tematických celků. Učivo je děleno mezi jednotlivé měsíce školního roku, přičemž musí být brát zřetel na týdenní hodinovou dotaci předmětu. Tematický plán může obsahovat mezipředmětové vztahy či očekávané výstupy žáka, ovšem tato podoba je poté více či méně slučitelná s podobou školních vzdělávacích programů.

Níže se nachází ukázka vzorového tematického plánu pro zeměpis v 8. ročníku, kde se počítá se dvěma hodinami výuky zeměpisu týdně. Náplň hodin a výuka regionu Evropy je předmětem této diplomové práce. Zpracování bude tkvět v diferencované výuce fyzické i humánní geografie vybraného regionu. Konkrétní výstupy a učivo pro region Střední Evropy se nachází v podkapitole 2.4 Zasazení tématu do tematického celku.

Tabulka 1: Ilustrativní návrh tematického plánu (zdroj: vlastní zpracování)

<p>Předmět/hodinová dotace: zeměpis (2 h/týden)</p> <p>Vypracovala: Bc. Hana Bekrová</p> <p>Ročník: 8.</p> <p>Školní rok: 2019/2020</p> <p>Učebnice: ŠINDÝLEK, J., ŠILHANOVÁ, M. <i>Hravý zeměpis 6–9.</i> vyd. Praha: TAKTIK. 2018.</p> <p><i>Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia.</i> Praha. Praha: Kartografie Praha, 2006. ISBN 80-701-1870-9.</p> <p><i>Školní atlas světa.</i> 4. vydání. Praha: Kartografie Praha, 2017. ISBN 978-80-7393-399-9.</p>
---

8. ročník		
Měsíc	Téma/učivo	Upřesnění učiva
září	Opakování učiva, Fyzická geografie Evropy	poloha, státy a státní hranice evropských států, V4 a alpské země, nejvýznamnější vodstvo a horské celky
říjen	Přírodní poměry Evropy	povrch, podnebí Evropy, fauna a flora, půdy v souvislosti se zemědělstvím, ekologie a ochrana přírody
listopad	Obyvatelstvo Evropy, doprava	rasy a národnosti, jazykové rodiny, populace, náboženství, služby, sídla, funkce měst doprava, cestovní ruch, přenos informací a zpráv
prosinec	Hospodářství Evropy, Evropská Unie	zemědělství, průmyslové oblasti, mezinárodní spolupráce, schengenský prostor, globální problémy.
leden	Regiony Evropy: Východní Evropa a Rusko – postsovětské státy	evropská x asijská část Ruska – historie, poloha, povrch, podnebí, vodstvo, přírodní podmínky, obyvatelstvo, hospodářství; státy Východní Evropy.
únor	Severní Evropa – státy polární záře	Základní informace o regionech: státy a jejich poloha, povrch, podnebí, vodstvo, přírodní podmínky, obyvatelstvo, hospodářství – souvislosti v kontextu s ostatními regiony Evropy.
březen	Jižní Evropa – státy Středozemního moře	
duben	Jihovýchodní Evropa – turisticky vyhledávané státy	
květen	Střední Evropa – státy V4 a alpské země	
červen	Západní Evropa – hospodářsky nejvyspělejší státy	

3.4 Zasazení tématu do tematického celku

Tematický celek je pro učitele nepovinným dokumentem. Zasazuje jednotlivé vyučovací jednotky tématu do kompaktního celku po sobě jdoucích vyučovacích hodin. V rámci tematického celku a jeho vyučovacích hodiny jsou vymezovány očekávané výstupy na minimální, optimální a excelentní úrovni, které si žáci během výuky osvojí.

Dle Skalkové (2007, 91) je důležité zasazení samotného tématu do učebního plánu školy, protože „pouze tehdy, bude-li každý vyučující vidět svůj předmět v rámci celků učebního plánu, bude daný předmět i celý učební plán plnit svou funkci v celistvém rozvoji osobnosti žáka“. Znamená to, že integrace vyučovacích předmětů je nevyhnutelná pro kognitivní, psychomotorický a afektivní rozvoj osobnosti žáka.

Tematický celek: Střední Evropa

Autor: Bc. Hana Bekrová

ZEMĚPIS 8. ročník

HŮBELOVÁ, Dana a Petr CHALUPA. Zeměpis 8: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-998-2.

O tematickém celku

Tematický celek Střední Evropa se zabývá charakteristikou, fakty, pojmy a souvislostmi daného regionu (států V4 (ČR, Polsko, Slovensko, Maďarsko) + Alpských zemí (Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Rakousko, Německo). V souvislostech budou vymezeny dílčí pojmy: poloha, přírodní podmínky a fyzická geografie, demografie, hospodářství a cestovní ruch, EU a Schengenský prostor.

Klíčové aspekty

Geografické informace a dovednosti

Žák:

- vymezi polohu střední Evropy a rozdělí ji na významné regiony (Německo + státy V4 + Alpské země),
- ukáže na mapě státy střední Evropy, významné vodní toky, pohoří, hlavní města,
- charakterizuje přírodní podmínky, obyvatelstvo, hospodářství a předpoklady pro cestovní ruch,
- popíše členitost terénu,
- charakterizuje EU.

Vědomosti a porozumění

Žák:

- popíše společné znaky alpských zemí a podobnosti a odlišnosti visehradských zemí,
- určí a ukáže na mapě významné vodní toky, pohoří, hlavní města,
- porovná státy z hlediska ekonomické a politické vyspělosti,
- zhodnotí odlišnosti v hospodářské vyspělosti východní a západní části střední Evropy,
- vysvětlí vliv nadmořské výšky a teploty na klima a s tím související rozmištnění obyvatel,
- určí a vysvětlí závislost rozmištnění obyvatel na přírodních podmínkách.

Vědomosti a porozumění rozmištnění a procesům

Zkoumáno prostřednictvím:

- atlasu, Google map, slepých map, pracovních listů
- porozumění informacím a souvislostem (třídění a propojování informací s cílem dosáhnout vyššího stupně Bloomovy taxonomie)

Vědomosti a porozumění environmentálním změnám a udržitelnému rozvoji

- vliv silné dopravní infrastruktury na přírodní podmínky v daných zemích, ochrana přírody a krajiny (NP, významné oblasti)

Očekávání

Na konci probíraného tematického celku

někteří žáci neudělají takový pokrok (minimální úroveň): vyjmenují státy střední Evropy, její sousední státy a regiony; vyjmenují a najdou na mapě hlavní města států střední Evropy; popíší hlavní turistické cíle regionu.

většina žáků (optimální úroveň): vyjmenuje a ukáže na mapě státy střední Evropy a jejich hlavní města, vyjmenuje sousední státy, srovnají státy dle velikosti a ekonomické vyspělosti charakterizuje společné znaky a rozmištnění obyvatelstva v regionech v závislosti na přírodních podmínkách a životním prostředí;

někteří žáci pokročí dále než většina (excelentní úroveň): vyjmenují státy Střední Evropy a rozdělí ji na významné regiony (Německo + státy V4 + Alpské země), vyjmenují a ukáží na mapě jejich hlavní města; rozliší podobnosti a odlišnosti států, životní úroveň a rozmištnění obyvatelstva v regionech; popíší členitost reliéfu a vysvětlí vliv nadmořské výšky na klima; popíší hlavní turistické cíle v závislosti na cestovním ruchu a hospodářství; charakterizuje EU a chápe význam dopravy v rámci Schengenského prostoru.

Co žáci znají

Je vhodné, pokud žáci znají:

- jak číst v mapě a atlasu,
- světadílů,
- sousední státy ČR.

Jazyk učební látky

Prostřednictvím činnosti v této hodině budou žáci schopni porozumět a správně používat pojmy, které se vztahují k:

- mistopisu, klimatu a terénu, demografii, zemědělství, hospodářství a cestovnímu ruchu

Použité pomůcky a další zdroje:

Zdroje zahrnují:

- Učebnice, pracovní listy, atlasy, internet, prezentace, ilustrace, grafy

LEARNING OBJECTIVES PUPILS SHOULD LEARN	POSSIBLE TEACHING ACTIVITIES	LEARNING OUTCOMES PUPILS	POINTS TO NOTE
Lidi kam se podíváš <ul style="list-style-type: none"> • demografie a obyvatelstvo • úřední jazyky • měna • kde je větší koncentrace lidí a proč • cestovní ruch – významná místa 	<ul style="list-style-type: none"> • brainstorming – kde je jaká koncentrace lidí • práce s atlasy a nástěnnou mapou • prezentace s ilustracemi • vyhledávání informací o státech (internet) • zápis do sešitů 	<ul style="list-style-type: none"> • Žák porovná hustotu obyvatelstva jednotlivých států • vyjmenuje úřední jazyky, měnu • vysvětlí, proč žije ve vyšších nadmořských výškách méně lidí • vyjmenuje významná místa 	<ul style="list-style-type: none"> • Schengenský prostor, Evropská unie (kromě Švýcarska a Lichtenštejnska), germánské, slovanské a ugrofinské jazykové rodiny, • NĚM (Braniborská brána, Hamburk, Drážďany, konurbace Porýní-Porúří – nejvíce obyv., Kostnice, Frankfurt nad Mohanem) • ŠV (Bern, přímá demokracie, Matterhorn, Rýnský vodopád, Rhonský ledovec, jezera, Svatý Mořic, Zermatt, země bank, hodinky, léčiva, CERN, sýry, čokolády) • LICH (Vaduz, knížectví)
Hospodářská produkce aneb od nás pro Vás <ul style="list-style-type: none"> • zemědělská a průmyslová produkce daných států • regionální produkty daných zemí • cestovní ruch – významná místa 	<ul style="list-style-type: none"> • práce s atlasem a nástěnnou mapou • pracovní list • prezentace obrázků regionálních produktů • kvíz – státy vs. produkty 	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vyhledá v atlasu průmyslovou a zemědělskou produkci • Zhodnotí hospodářskou vyspělost jednotlivých států (porovnání V a Z, země SE) 	<ul style="list-style-type: none"> • Porúří, Hornoslezská uhelná pánev, automobilový průmysl Německo ekonomicky nejsilnější (G8) RAK (Vídeň, Linec, Salzburg, Grossglockner, Innsbruck – ZOH, Prater, Schönbrunn, BedBull, OMW, Swarovski, Sacher dort) POL (Varšava, Visla, Baltské moře, Krakov, Gdaňsk přístav, Osvětim, Bělověžský národní park, Reserved, CCC) SLOV (Bratislava, Košice, Vysoké Tatry Gerlachovský štít, Dunaj, Spišský hrad, Slovaň, jaskyní komplexy, lázeňství – Piešťany) MAĎ (Budapešť, Balaton, Velká

Obrázek 8: Ilustrativní ukázka části tematického celku (zdroj: vlastní; autor formuláře: RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.)

4 Metodika evaluace tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu

K evaluaci bylo vybráno šest tištěných učebnic zeměpisu od nejznámějších českých nakladatelství vydávající zeměpisné učebnice – Taktik, Fraus, Nová škola, SPN, ČGS a Prodos. Pro tyto učebnice bude vyhotovena subjektivní komparativní analýza zpracování tématu Střední Evropa. Původním záměrem bylo zahrnutí učebnice nakladatelství Fortuna, která se před několika lety řadila mezi nejznámější a nejpoužívanější učebnice zeměpisu. Nicméně kvůli její zastaralosti a neaktuálním irelevantním informacím byla tato učebnice z evaluace vyřazena, ačkoliv s jejím využíváním se na běžných základních školách setkáváme dodnes.

Téma Střední Evropa bude v učebnicích zhodnoceno na základě subjektivního názoru autorky. Evaluace bude provedena dle vymezených kritérií. Hlavními kritérii budou zpracování tématu Střední Evropa z pohledu humánní a fyzické geografie. Dále budou hodnoceny verbální prvky učebnic (rozvržení, složitost a srozumitelnost textu, přehlednost zpracování tématu), a nonverbální prvky učebnic (mapy, ilustrace, tabulky, grafy a ostatní vizuálie). Hodnoceny budou také oživující prvky či vlastnosti učebnice, které ji dělají pro žáky zajímavou. Všechna kritéria a jejich plusy a mínusy budou zaznamenána v přehledné souhrnné tabulce.

Ačkoliv se na trhu nachází velké množství různě zpracovaných učebnic, největší nevýhodou je absence evaluačních analýz didaktické kvality a vhodnosti pro žáky. V ČR neexistuje žádné pedagogické pracoviště, které by se touto problematikou zabývalo (Průcha 2006, 9). Články týkající se evaluace učebnic nebo jejich prvků se objevují v pedagogických periodikách, například v časopisu *Pedagogická orientace*. Jako příklad evaluace ve spojitosti se zeměpisem by mohl být uveden článek *Analýza výzkumu vizuálií v učebnicích na příkladu učebnic s geografickým obsahem* od Petra Trahorsche, Jana D. Bláhy a Tomáše Janka, pracovníků Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, z roku 2017.

5 Evaluace tématu Střední Evropa ve vybraných učebnicích zeměpisu

V kapitole bude nejprve věnováno několik slov samotné učebnici, protože se jedná o nejznámější, a v minulosti nejvíce používaný materiální didaktický prostředek, který žákovi zprostředkovává učivo. Dle Skalkové (2007, 249) jsou didaktické prostředky definovány jako „*všechny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu. Součástí didaktických prostředků jsou učební pomůcky*“, mezi které řadíme i učebnice. Učebnice dle Maňáka „*usnadňují proces učení žáků, pomáhají k hlubšímu osvojování vědomostí a dovedností*“, a řadí se mezi literární učební pomůcky společně s atlasy, příručkami a ostatními výukovými texty (Maňák in Skalková 2007, 249). Všechny níže evaluované učebnice jsou opatřeny schvalovací doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, což je hlavní podmínka pro jejich možné využití ve vzdělávání (MŠMT, 2013).

Učebnice by měla učitelům sloužit jako informační základ, ale neměla by nikoho limitovat. Učitel většinou sděluje žákům mnohem více informací než najde v učebnici. Text učebnice funguje jako pomůcka žákům nejen v případě absence v hodinách. Práce s texty v učebnici může být pro žáky velmi přínosná, protože posiluje jejich receptivní dovednosti a rozvíjí schopnost kritického myšlení. Největším zprostředkovatelem informací je sám učitel, který se snaží výuku diferencovat a individualizovat potřebám jednotlivců.

Tištěné učebnice a jejich využití ve výuce v posledních letech klesá. Může za to zejména rozvoj informačních a digitálních technologií. Ve výuce jsou často využívány zastaralé verze učebnic, protože se nedostává finančních prostředků na koupi jejich aktualizovaných verzí. Výhodou některých novějších učebnic je možnost využití elektronických učebnic, které mohou být žákům prezentovány na data projektorech, interaktivních tabulích, Smart boardech, ActivBoardech, počítačích, noteboocích nebo tabletech. Elektronické verze učebnic poskytují nakladatelství Taktik a Fraus.

Učebnice mají několik funkcí, které souběžně plní ve vyučovacím procesu. Dle Průchy (1998, 19) se funkcí učebnice rozumí „*role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu*“. Průcha (1998, 19) dělí funkce učebnice dle taxonomie D. D. Zujeva následovně:

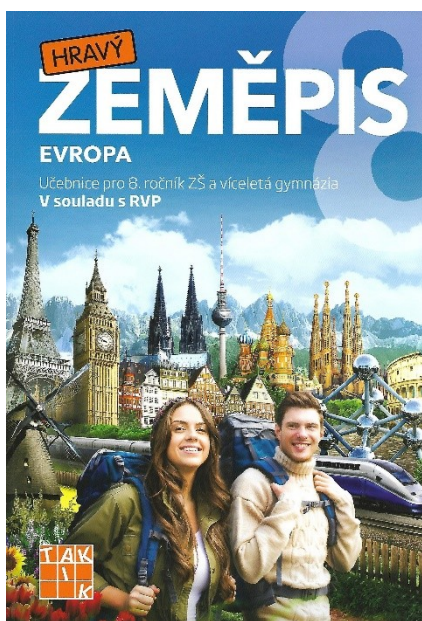
- *Informační funkce* – učebnice obsahuje kognitivní základ předmětu či oboru (obsah vzdělávání), který je předkládán a dávkován žákům v určitém rozsahu.
- *Transformační funkce* – obsah učebnice prošel procesem didaktické transformace, tzn. odborné informace byly přepracovány do žákům srozumitelné podoby.
- *Systematizační funkce* – vzdělávací obsah učebnic je logicky členěn mezi jednotlivé ročníky a stupně vzdělávání.
- *Zpevňovací a kontrolní funkce* – žáci si díky učiteli osvojují vědomosti, dovednosti, hodnoty a postoje. Učebnice umožňuje jejich upevňování pomocí procvičovacích a kontrolních úloh.
- *Sebevzdělávací funkce* – vizuální stránka učebnic má na žáky motivační vliv se samostatně vzdělávat nad rámec vzdělávacího obsahu.
- *Integrační funkce* – učebnice seskupuje informace z různých informačních zdrojů, které jsou do souvislostí.
- *Koordinační funkce* – učebnice odkazuje na další didaktické prostředky, na které učebnice informacemi navazuje.
- *Rozvojově výchovná funkce* – učebnice pomáhá naplňovat afektivní cíle vzdělávání a vytváří rysy „harmonicky rozvinuté osobnosti“ žáků.

Evaluační analýzy učebnic, mezi něž mohou být zařazeny analýzy účelu učebnic (za účelem vědecké explanace, praktických aplikací, za účelem normativním), analýzy vlastností, fungování či efektů, se vypracovávají na základě rozličných kritérií a různými metodami – kvantitativní metodou, dotazováním, metodou obsahové analýzy, metodou observační, testovací, experimentální či komparativní (Průcha 1998, 47-49).

Samotná evaluace tématu Střední Evropa v různých učebnicích zeměpisu byla provedena na základě subjektivního názoru autorky na konkrétní učebnice. Byla zhodnocena nejzákladnější kritéria pro výběr vhodné učebnice zeměpisu. Evaluace může pomoci začínajícím i zkušeným učitelům k výběru nejkvalitnější učebnice zeměpisu po stránce obsahové a vizuální. V evaluaci nebyly brány v potaz teorie evaluací učebnic s vědeckými kalkulacemi.

5.1 Taktik

Učebnice od nakladatelství Taktik vydaná v roce 2018 se zaměřuje na výuku humánní a fyzické geografie evropských regionů. Učebnice čtenáře uvádí obecným faktografickým přehledem o světadílu Evropa. Kapitola se detailně věnuje geologii a výškopisu, vodstvu, podnebí a přírodním krajinám Evropy. Text postupně přechází k humánně-geografickému učivu, jehož součástí je přehled územního vývoje Evropy a její příslušnosti k mocnostem. Text je doplněn mapami územního vývoje. Úvody následujících kapitol obsahují základní informace o regionech, které jsou dále členěny dle jejich států.

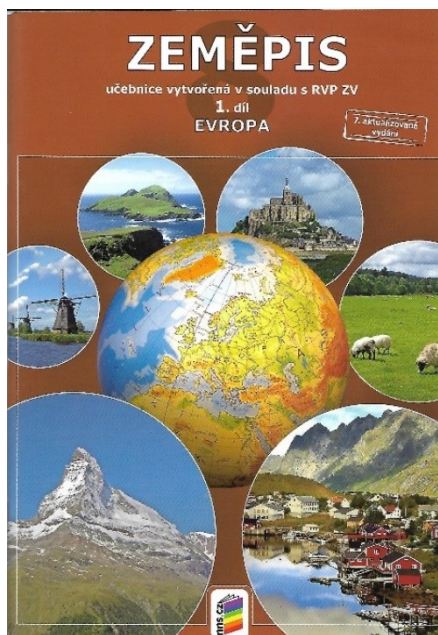
Obrázek 9: Taktik – učebnice Hravý zeměpis Evropa (zdroj: vlastní)

zbytečně „přepojmovaný“.

Učebnice je barevně zpracovaná, pro žáky na první pohled chytlavá a přehledná. Kapitoly obsahují jednoduchý text, ve kterém jsou tučně vyznačeny FG i HG pojmy. Vyznačené pojmy se dají považovat za pozitivní, protože zaujmají pozornost žáků. Žáci se SPU vědí, na které pojmy se primárně soustředit. Některým uživatelům se ale jejich vyznačení může zdát zbytečné. Žáci se nesoustředí na text jako na celek, ale pouze na pojmy, kterých je v textu zbytečné kvantum. V tom případě si žáci z pojmů netvoří souvislosti. Některé z pojmů (osobnosti, značky průmyslových a strojírenských firem) nejsou pro žáky důležité, ačkoliv je autoři za důležité považovali. Text se může čtenáři zdát

Text se skládá z několika odstavců, které jsou nelogicky členěny. Autoři se nejspíše snažili o propojování souvislostí mezi HG a FG. Nakonec bohužel ze snahy autorů vyplynul text, který skáče takzvaně „z jednoho do druhého“. Struktura textu není příliš jasná. O povaze učebnice může napovídat také přezdobený vzhled titulní strany. Celkově má učebnice kvalitní verbální, nonverbální prvky a zajímavé prvky, které ji obohacují. Co ale v učebnici schází, jsou mezipředmětové vztahy – učebnice se soustředí pouze na výklad zeměpisu bez vzájemných vztahů s ostatními vzdělávacími obory. Učebnice také obsahuje chyby a překlepy ve slovech.

5.2 Nová škola

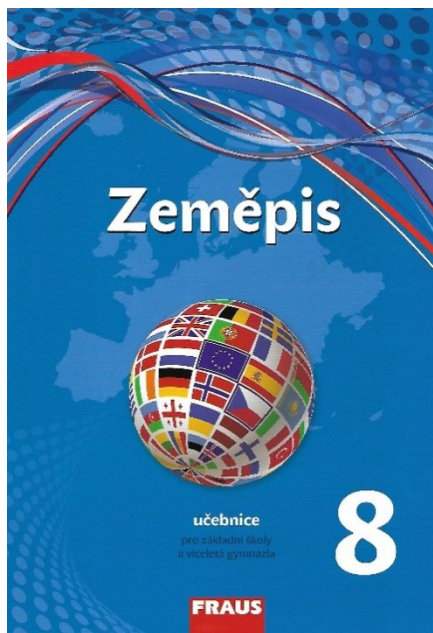
Obrázek 10: Nová škola – učebnice Zeměpis 1. díl (zdroj: vlastní)

První díl učebnice zeměpisu vytvořený v souladu s RVP ZV od nakladatelství Nová škola z roku 2018 byl opatřen schvalovací doložkou MŠMT v roce 2014 na dobu šesti let. Učebnice uvádí čtenáře do knihy opakovací kapitolou o přírodních podmínkách Evropy, povrchu, podnebí, vodstvu, fauně a floře a Evropské unii. Rozděluje Evropu do regionů. Střední Evropu dělí na státy horského celku Alp a Visegrádské státy, které stručně vymezuje z pohledu HG a FG.

Učebnice zeměpisu Nová škola se v dnešní době řadí mezi nejoblíbenější hlavně mezi začínajícími učiteli, kterým poskytuje vzor pro výuku. Obsahuje spoustu zajímavých prvků, které

by moderní učebnice měla mít. Podporuje mezipředmětové vztahy s několika vzdělávacími obory a vyzdvihuje práci s atlasem a mapou. Hlavní výhodou učebnice kromě jejích textů jsou doplňkové otázky a úlohy pro žáky, které jsou do textu vloženy. Práce žáků s učebnicí je mnohem rozmanitější, zajímavější a pro žáky motivační, když v průběhu práce s textem musí pracovat i na dalších dílčích úkolech. Doplňkové úkoly rozvíjí žákovské klíčové kompetence – kompetenci komunikativní ve skupinových pracích a kompetenci k řešení problémů při hledání odpovědí na úlohy. Díky rozšiřujícím úlohám si žáci informace snadněji spojují do vzájemných souvislostí. V úlohách je iniciována práce s informačními technologiemi. Učebnice tak rozvíjí digitální gramotnost žáků a kritické myšlení během práce s internetovými zdroji.

5.3 Fraus

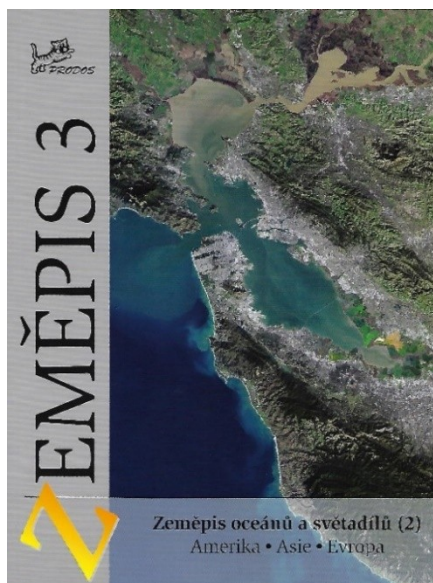
Obrázek 11: Fraus – učebnice Zeměpis 8 (zdroj: vlastní)

Učebnice Zeměpis 8 nakladatelství Fraus vydaná v roce 2016 pro základní školy a víceletá gymnázia byla vyrobena šetrnými postupy vůči životnímu prostředí. Učivo není vyloženo po jednotlivých státech Střední Evropy. Učebnice obsahuje generalizované tematické názvy kapitol, které hodnotí region z hlediska HG a FG. Region Střední Evropy charakterizují generalizace: Historické proměny a různorodá krajina, biozemědělství a automobilový průmysl, a cestovní ruch a dopravní uzel. Generalizace témat, na základě kterých je region střední Evropy rozebírán, slouží žákům jako evokace s hlubším smyslem. Význam generalizace by si měli žáci během výkladu tématu vyvodit.

Pro učebnici Zeměpis 8 existuje interaktivní online učebnice doplněná o rozšiřující testy a úkoly pro žáky, které se dají realizovat na interaktivní tabuli nebo v rámci samostatné práce na počítačích. Další zajímavostí nakladatelství Fraus je sada učebnic pro výuku výchov a průřezových témat. V souvislosti se zeměpisem je to učebnice Ekologická a environmentální výchova.

Učebnice je přehledně členěna a je doplněna velkým množstvím obrazových materiálů. Pro žáky na minimální úrovni očekávaných výstupů, žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo specifickými poruchami učení je výhodný stručný souhrn informací nabytých v předešlé kapitole a na to navazující opakovací otázky a úkoly. V kapitolách je spousta námětů k diskusi, úloh na práci s mapou, internetem a úkolů k zamyšlení.

5.4 Prodos

Obrázek 12: Prodos – učebnice Zeměpis 3 (zdroj: vlastní)

Učebnice Zeměpis 3 – zeměpis oceánů a světadílů Amerika, Asie, Evropa nakladatelství Prodos vydaná v roce 2014 využívá generalizace stejně jako některé z předchozích učebnic. V kapitolách definovaných generalizacemi jsou zpracovaná témata se širokým teoretickým základem. Pod generalizovanými tématy se nachází texty vztahující se k HG a FG vybraných států.

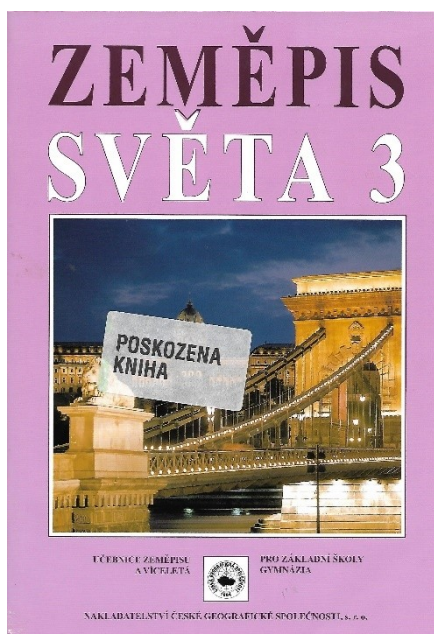
Texty v kapitolách jsou občas až příliš dlouhé. Negativem je složitá terminologie, která je nutná znát před studiem textů. Z těchto důvodů je učebnice vhodná spíše pro starší žáky či studenty gymnázií.

V učebnici se nachází velké množství obrázků, barevné rámečky s texty psané různými styly a velikostmi písma. Proto může být učebnice pro některé žáky nepřehledná, nemá pevně danou strukturu. Na uživatele může působit neuhlazeným až rozházeným dojmem.

Pozitivem učebnice jsou tučně vyznačené pojmy v textu, kterých není přešerel. Žák by si měl klíčové pojmy zapamatovat, aby postupně rozvíjel dovednost spojování informací do souvislostí. Tuto dovednost podporují rozšiřující informace pro chytré hlavičky a kontrolní opakovací otázky a úkoly. Žákům na minimální úrovni očekávaných výstupů je velmi nápomocná tabulka souhrnných informací „Zapamatujte si...“, která naplňuje první úroveň Bloomovy taxonomie.

5.5 ČGS – Česká geografická společnost

Obrázek 13: ČGS – učebnice Zeměpis světa 3 (zdroj: vlastní)

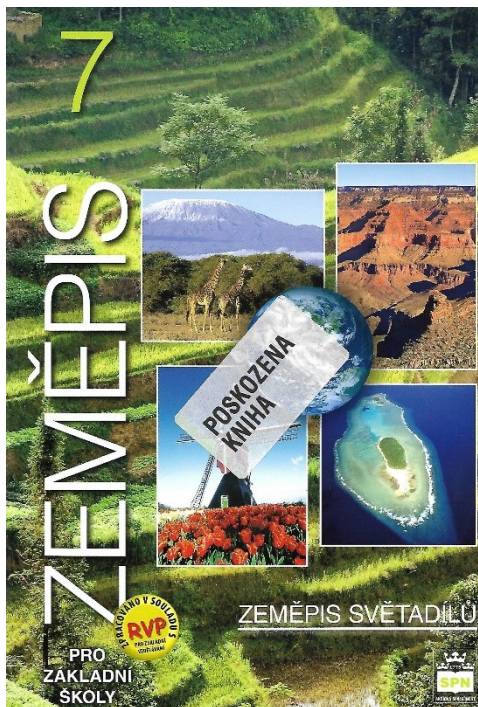
Učebnice Zeměpis světa 3 nakladatelství České geografické společnosti (ČGS) byla vydána v roce 2008. Od té doby nebyla aktualizována, proto obsahuje spoustu neaktuálních informací, například číselné údaje o jednotlivých státech (počet obyvatel, pořadí státu v počtu obyvatel ve světě, podíl městského a venkovského obyvatelstva, atp.).

Text učebnice je interpretován velmi složitě a odborně. Využívá odbornou geografickou terminologii a není didakticky transformován. Učebnice není zpracována pro cílového uživatele – pro žáky 8. a 9. tříd. Může sloužit spíše jako

pomůcka pro učitele, jemuž poskytuje kvalitní informační geografický základ, který následně didakticky transformuje do výuky. Čtenář učebnice nabývá při čtení dojmu, že se jedná o turistického průvodce nebo encyklopedii. Učebnice podporuje mezipředmětové vazby pouze s dějepisem, podává učivo v historickém kontextu.

Přehlednost učebnice závisí rovněž na koncovém uživateli – pokud je jím žák druhého stupně, pro něj je učebnice spíše nepřehledná. Pro učitele je učebnice vhodná. Text je formován do několika druhů, velikostí a stylů písma, které jsou odsazeny v různě barevných odstavcích a rámečcích. Co se týče nonverbálních prvků u tématu Střední Evropy, nachází se zde velké množství obrázků. Nicméně v porovnání s ostatními učebnicemi je k tématu připojeno málo grafů, tabulek, úkolů a úloh, které podporují myšlení a činnost žáků.

5.6 SPN – Státní pedagogické nakladatelství

Obrázek 14: SPN – učebnice Zeměpis 7 (zdroj: vlastní)

Učebnice Zeměpis 7 – zeměpis světadílů byla vydána v roce 2015 v posledním aktualizovaném vydání.

Učivo je v učebnici regionalizováno – učivo vykládá v rámci světadílů, které následně člení do regionů. Evropa je regionalizována dle světových stran. Střední Evropa vykládá učivo na základě jednotlivých států. Učivo o zemích je detailnější a nedává příliš velký důraz na souvislosti mezi státy a humánní a fyzicko-geografickou sférou.

Region Střední Evropy otevírají otázky, na které by měl být žák schopen odpovědět.

Většinou se jedná o úlohy, během kterých žáci pracují s mapami v atlasech. Informace si tedy v úvodu do tématu vyvodí sami – metoda evokace. V didakticky transformovaném textu se nachází zbytečně velké množství zvýrazněných ztučněných pojmů, které autoři považovali za důležité. Na čtenáře text působí dojmem, že je téměř celý ztučněný než že by se jednalo o informace, které si má žák zapamatovat. Učebnice pracuje s doplňujícími a opakujícími otázkami a úkoly, které podporují nižší úroveň kognitivního osvojování. Nepodněcují v žácích tvořivost a samostatnost.

Závěr učebnice pracuje s očekávanými výstupy a klíčovými kompetencemi. Vytyčuje očekávané výstupy, které by si měl žák osvojit po absolvování tematických celků. Vymezuje konkrétní příklady klíčových kompetencí – k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní, které žák nabýval v průběhu výuky.

Tabulka 2: Evaluace učebnic (zdroj: vlastní zpracování)

	ZPRACOVÁNÍ HG UČIVA	ZPRACOVÁNÍ FG UČIVA	VERBÁLNÍ PRVKY UČEBNICE	NONVERBÁLNÍ PRVKY UČEBNICE	ZAJÍMAVÉ PRVKY UČEBNICE
TAKTIK Hravý Zeměpis Evropa 2018	<ul style="list-style-type: none"> + učebnice zaměřena humánně-geograficky + historický kontext území + názvy firem, obchodů, značek, služeb; národnostní struktura – zbytečná a pro žáky neznámá jména osobností, strojírenských a průmyslových firem 	<ul style="list-style-type: none"> + FG učivo vymezeno velmi jednoduše – málo FG učiva v souvislostech – v textu nelogicky vybrané místopisné pojmy * nezahrnuje Slovinsko 	<ul style="list-style-type: none"> + odkazy k obrázkům v textu + krátké a jednoduše psané odstavce textu + / – tučně vymezené pojmy v textu x zaujmají pozornost – zbytečné množství pro žáky nedůležitých tučných pojmů – nelogické členění odstavců, které na sebe informacemi nenavazují 	<ul style="list-style-type: none"> + historické mapy a mapy vývoje území + přehledová mapka + grafy + obrázky a vizuálie + tabulky se základními informacemi o státech 	<ul style="list-style-type: none"> + doplňující texty u obrázků + zajímavosti pro žáky „Věděli jste, že...?“ + souhrn na konci kapitoly „Co už víme...?“ + otázky a úkoly k zopakování nabytých vědomostí + shrnutí a rejstřík s důležitými pojmy + závěrečné opakovací otázky
NOVÁ ŠKOLA 1. díl Evropa 2018	<ul style="list-style-type: none"> + regionální členění na Alpské státy a Visegrádské země + stručné HG informace o jednotlivých státech + HG učivo rozšířeno v doplňkových úlohách, které podporují souvislosti + přehled jazykových rodin a skupin 	<ul style="list-style-type: none"> + FG učivo rozšířeno v doplňkových úlohách pro žáky – FG učivo velmi stručné – málo souvislostí FG učiva, pouze pojmy * nezahrnuje Slovinsko 	<ul style="list-style-type: none"> + krátké odstavce textu doplněny kognitivními úlohami + tučné pojmy v mezipředmětových odstavcích (rozšiřující učivo) + zeměpisné projekty + klíčové kompetence rozvíjené v zeměpisu + učivo a očekávané výstupy 	<ul style="list-style-type: none"> + přehledové a slepé mapy + základní informace o státech, vlajky + obrázky a vizuálie – grafy a tabulky – slepá mapa Evropy bez souřadnicové sítě na deskách učebnice 	<ul style="list-style-type: none"> + otázky a úkoly pro žáky, práce s atlasem + rozšiřující úlohy pro chytré hlavičky + mezipředmětové vztahy s ČJ, AJ, D, HV, IT a OV + výslovnost cizích názvů a vlastních jmen + anglické a německé překlady slov souvisejících s tématem

			<ul style="list-style-type: none"> + klíč k úlohám + / – tučně vymezené pojmy v textu – zaujmají pozornost – absence značek, obchodů a firem 		+ závěrečné opakování (pracovní list) Evropa a její regiony
FRAUS Zeměpis 8 2016	<ul style="list-style-type: none"> + generalizované názvy kapitol jsou humánně-geografické + otázky zodpovězeny v textu v HG a FG souvislostech + obyvatelstvo a migrace + mezinárodní instituce 	<ul style="list-style-type: none"> + FG učivo v návaznosti a souvislostech na HG – FG učivo velmi stručné v úvodní kapitole „Historické proměny a různorodá krajina“ * zahrnuje Slovinsko 	<ul style="list-style-type: none"> + generalizované názvy kapitol + úvod do učebnice „Proč se učím zeměpis?“ + úvod do kapitoly pomocí zosobněného příběhu (Ich forma) + shrnutí kapitoly značené velkým „S“ + málo vyznačených tučných pojmů 	<ul style="list-style-type: none"> + mapa rozdělení Evropy pomocí Železné opony + topografické a ortofoto mapy + obrázky a vizuálie + grafy + tematické tabulky (základní informace o státech Evropy v závěru učebnice) 	<ul style="list-style-type: none"> + otázky a úkoly při okrajích stran + úlohy propojující souvislosti a opakovací úlohy + úlohy na práci s mapou + rozšiřující úlohy pro chytré hlavičky + náměty k diskusi + interaktivní online učebnice s testy + mezipředmětové vztahy s dějepisem
PRODOS Zeměpis 3 2014	<ul style="list-style-type: none"> + regionální členění do podkapitol „Alpské státy“, „Nejbližší soused (Slovensko)“, „Středoevropské protiklady (Maďarsko a Slovinsko)“ a „Mezi Baltem a Karpatami (Polsko)“ + základní HG učivo – 	<ul style="list-style-type: none"> + dostatek základního FG učiva v souvislostech + horizontální a vertikální členitost povrchu a příroda + Maďarsko a Slovinsko detailně charakterizovány v přehledné tabulce z pohledu FG 	<ul style="list-style-type: none"> + generalizované názvy podkapitol + rozšiřující texty pro chytré hlavičky + několik tučných klíčových pojmů pro oblast + sekce „Zapamatujte si...“ funguje jako stručný zápis 	<ul style="list-style-type: none"> + přehledové mapy + vlajky a informace o konkrétních státech + obrázky s komentáři – mapy v kapitole Střední Evropa – nepodněcuje žáky k práci s mapou 	<ul style="list-style-type: none"> + sekce „Co už víme...“ + sekce „Zapamatujte si...“ + sekce „Když se řekne...“ s nejznámějšími osobnostmi, produkty a památkami zemí + opakovací otázky a úkoly + mezipředmětové vztahy s dějepisem, přírodopisem

	obyvatelstvo, hospodářství, doprava, cestovní ruch		do sešitů – složitá terminologie – nepřehledný a dlouhý text s několika druhy písma	– tabulky a grafy v kapitole Střední Evropa	a cizími jazyky – náměty k diskusi – opakovací pracovní listy
ČGS Zeměpis světa 3 2008	+ souvislosti učiva o regionu z pohledu HG + HG učivo o Rýnu, souvislost Porúří-Porýní + cestovní ruch a hospodářství + HG zajímavosti – absence aktuálních HG informací: mezinárodní organizace, migrace	+ detailní a obsáhlé FG učivo + souvislosti mezi FG a HG – složitá terminologie při vysvětlování souvislostí * zahrnuje Slovinsko	+ název kapitoly doplněn generalizací + rozšiřující texty ve žlutých rámečcích + přehlednost + několik zvýrazněných pojmů – složitá terminologie a dlouhý text – odborná forma textu, didaktická transformace	+ mapy a přehledové mapy + obrázky + grafy + podporuje práci s mapou – absence využití digitálních technologií	+ sekce „Zopakujme si!“, otázky a úkoly + opakování tematického celku – pracovní list (otevřené i uzavřené úlohy) + přehled států se základními geografickými informacemi + statistické tabulky států a jejich základní informace + tabulky přírodních, hospodářských, dopravních, turistických a ekonomických rekordů – klíč k úlohám
SPN Zeměpis 7 Zeměpis světadílů 2015	+ HG zajímavosti o státech + detailní HG učivo o jednotlivých zemích + tabulky: světová NEJ, evropské měny – zbytečné učivo a pojmy (zemědělství, těžba), které žáci vyčtou z mapy	+ základní FG učivo + základní souvislosti ve FG učivu + horizontální a vertikální členitost povrchu * zahrnuje Slovinsko	+ didakticky transformovaný výklad učiva + stručné shrnutí kapitol + očekávané výstupy a klíčové kompetence žáků + slovníček geografických pojmů a názvosloví	+ úlohy na práci s mapami a internetem + obrázky s komentářem + mapa – přehledové a slepé mapy – stereotypní typy úloh – otázky na nižších úrovních kognice	+ evokační úlohy pro žáky v úvodu kapitoly + otázky a úkoly na závěr tématu + mezipředmětové vztahy s dějepisem, přírodopisem + sekce „Víte, že...?“ + závěrečná opakování

	<p>– generalizované názvy kapitol</p>		<p>+ rejstřík</p> <p>– zbytečně velké množství zvýrazněných místopisných pojmů</p>		<p>+ tabulky se statistikami o zemích</p> <p>+ mapy teplotních pásů, krajiny Země, národní parky světa</p> <p>– neaktuální statistické informace o zemích</p>
--	---------------------------------------	--	--	--	---

6 Politická a regionální geografie Střední Evropy

Diplomová práce pracuje s jazykovou náležitostí odlišení názvu střeoevropského regionu pomocí majuskule či minuskule. V případě využití majuskule, to znamená velkého písmena v sousloví „Střední Evropa“, se jedná o označení regionu se svébytnými geografickými, historickými, politickými a ekonomickými charakteristikami. V případě využití minuskule, malého písmena v sousloví „střední Evropa“, se jedná o geografickou polohu ve střední části Evropy. Toto rozdělení využívá také Irah Kučerová ve své publikaci *Střední Evropa: Komparace vývoje střeoevropských států*, která je jedním ze zdrojů diplomové práce.

Region Střední Evropy je geograficky rozdílně vymezován. Obecně se Střední Evropa vymezuje polohou států, jejichž humánně-geografické a fyzicko-geografické charakteristiky jsou předmětem diplomové práce. Král (1999, 95) hovoří o Střední Evropě jako o „pojmu, který bývá často chápán v geografii různě, většina geografů jím rozumí trup Evropy bez všech poloostrovů i bez Východoevropské roviny. Někteří mluví o státech střední Evropy a dávají pak celku hranice politické. Po řadu desetiletí, kdy Evropa byla politicky rozdělena na Západ a Východ, upadl pojem střední Evropy téměř v zapomenutí. (...) Rozumíme jí územní jednotku vymezenou z hledisek morfotektonických a morfostrukturních“. Kučerová (2015, 14) vysvětluje, že téměř vždy je region vymezován pomocí územního tvaru a jeho povrchu. Některé z publikací řadí mezi státy střední Evropy také Slovinsko, jiní autoři ho řadí mezi státy jižní Evropy. Prostor Střední Evropy je chápán nejen jako geografický mezník mezi západem a východem Evropy, ale také jako prostor s historickými, politickými, kulturními a ekonomickými charakteristikami. O prostoru a vymezení Střední Evropy se stále diskutuje, protože nelze přesně říci, kde je přesná hranice tohoto regionu (Kučerová, 2015). Nováček (2012, 44) přemýšlí nad prostorem Střední Evropy jako nad přechodovým pásmem mezi Východem a Západem nebo jako nad samostatným a svébytným regionem, jakousi „třetí Evropou“. S pojetím Střední Evropy jako svébytného regionu souvisí například dobře známý německý koncept *Mittleurop*y (Nováček 2012, 45).

Bateman a Eganová (1994) ve své publikaci rozdělují prostor soudobé střední Evropy na střeozápadní a střeovýchodní. Do střeozápadní Evropy řadí státy Německo, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Rakousko. Do střeovýchodní Evropy kromě

Česka, Polska, Slovenska a Maďarska řadí také Slovinsko, Rumunsko, Bulharsko, Jugoslávii, Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu, Makedonii a Albánii. Ostatní státy východní Evropy jsou kvůli své geografické poloze tematicky řazeny k Rusku a blízkému zahraničí.

Z historického hlediska byl termín „střední Evropa“ poprvé oficiálně použit v období vídeňského kongresu v letech 1814-1815, kdy vymezoval území Německa a jeho okolí. Později s růstem německé velmoci byla tímto souslovím definována poloha ve středu evropského geopolitického systému (Nováček 2012, 43). Střední Evropa byla regionem, který byl neustále v pohybu kvůli nestabilně vymezeným hranicím v čase. Oblast je historicky významným územím hlavně kvůli největším a nejkrvavějším světovým konfliktům a válkám, které se zde odehrály. Během 2. světové války a po jejím konci bylo území pod vládou supervelmocí (Anděl et al. 2019, 60). Území je protkané několika politickými a ekonomickými migračními vlnami.

Z fyzicko-geografického hlediska byly reliéf a říční síť hlavními faktory pro formulaci sídelní struktury Střední Evropy. Region je tvořen Hercynskou a Alpsko-karpatskou oblastí. Klima je v této oblasti mírné s oceánskými i kontinentálními vlivy. Vegetační pásmo listnatých a smíšených lesů je stále více přeměňováno na zemědělsky využitelnou krajinu s dostatkem pitné vody. Unikátem Střední Evropy jsou ledovcová jezera a jezerní plošiny (Anděl et al. 2019, 59-60). Většina států Střední Evropy jsou státy vnitrozemské, vyjímaje Německo a Polsko, které mají přístup k Severnímu a Baltskému moři.

Z pohledu humánní geografie má region několik charakteristických znaků, jedním z nichž je hustá sídelní struktura. V husté sídelní struktuře je typická četnost velkých měst s vysokou urbanizací a vysokou hustotou zalidnění (v průměru 160 obyvatel na km²). Vysoká hustota zalidnění je specifická zejména pro průmyslové a zemědělské oblasti. Hospodářskou velmocí regionu je Německo, které je na druhém místě ve světovém exportu zboží. Pro Střední Evropu je nejdůležitější strojírenský, hutní, chemický a energetický průmysl. Živočišná výroba se zaměřuje na produkci mléka a masa, zemědělská produkce na cukrovou řepu, obiloviny a brambory.

Střední Evropu tvoří zejména národnostní státy s vlastními charakteristikami, které propojuje hustá dopravní síť, převládající křesťanství, kulturní orientace na západ a demokracie (Anděl et al. 2019, 60). Významné je členství středoevropských států

v několika evropských a světových organizacích, jmenovitě v Evropské unii, OECD a NATO. Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko jsou členskými státy aliance takzvané Visegrádské čtyřky (V4), která byla založena v roce 1991 jako podpora přátelských vztahů, a ekonomické a politické spolupráce mezi zeměmi (Kučerová 2015, 30).

7 Výuka tématu Střední Evropa

V kapitole byla zpracována podpora k výuce tématu Střední Evropa. Postupně bylo zpracováno 8 podrobných příprav na vyučovací hodiny tematického celku Střední Evropa, což odpovídá výuce v jednom kalendářním měsíci při hodinové dotaci dvou vyučovacích hodin zeměpisu týdně. Jako didaktický prostředek výuky byla primárně využívána učebnice nakladatelství Taktik Hravý zeměpis – Evropa pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.

Vyučovací hodiny byly koncipovány s důrazem na výukové cíle ve výuce Střední Evropy jako regionu se svébytnou entitou z pohledu fyzické a humánní geografie. Zahrnuto bylo časové rozvržení aktivit v průběhu vyučovací jednotky, didakticky transformovaný obsah výuky, prezentace a pracovní listy. Státy střední Evropy byly představeny během první vyučovací hodiny a ve výuce cestovního ruchu. Výuka regionální geografie je nejčastěji postavena na výuce jednotlivých států regionu. Tímto způsobem je koncipována většina učebnic a jejich řad. Podpůrné materiály diplomové práce ale rozebírají region z různých hledisek a témat.

Ve výuce by žáci měli mít možnost čerpat ze svých zkušeností v rámci místního regionu. Vycházení z žákovských znalostí a zkušeností považuje Geoffrey Petty (2008, 121) za dílčí část moderního vyučování. Žák by měl po absolvování tematické výuky přemýšlet o regionu Střední Evropy v širších souvislostech mezi státy, v návaznosti na Českou republiku a ostatní regiony Evropy.

Konkrétní rozvržení vyučovacích hodin bude aplikovatelné na výuku ostatních regionů Evropy za využití metod výuky, her, kvízů a námětů na pracovní listy. Všechny výukové podpůrné materiály slouží žákům jako pomůcka pro učení.

7.1 1. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: státy střední Evropy (V4 + alpské země); poloha regionu vzhledem k sousedním regionům; historie regionu a jeho základní proměny v čase

GEOGRAFICKÉ POJMY: regiony Evropy, historický vývoj střední Evropy, státy střední Evropy (ČR, Polsko, Německo, Slovensko, Maďarsko, Rakousko, Lichtenštejnsko, Švýcarsko), V4, alpské země, vymezení střední Evropy, vlajky států

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák vyjmenuje a ukáže na mapě státy střední Evropy a jejich hlavní města.
- **Optimální úroveň:** Žák vyjmenuje a ukáže na mapě státy střední Evropy a jejich hlavní města. Vyčte z mapy regiony sousedící se střední Evropou a jejich státy. Vysvětlí označení „státy V4“, „alpské země“ a uvede příklady jejich států.
- **Excelentní úroveň:** Žák vyjmenuje a ukáže na mapě státy střední Evropy a jejich hlavní města. Žák vyčte z mapy regiony sousedící se střední Evropou a jejich státy. Žák vysvětlí, co znamená označení „státy V4“, „alpské země“ a uvede příklady jejich států. Hovoří v historickém kontextu o územním vývoji střední Evropy.

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Regiony Evropy – práce s atlasem	5 min
Brainstorming – střední Evropa	8 min
Státy střední Evropy – puzzle, hlavní města, vlajky	15 min
Výklad, diskuse (historie, V4, alpské země)	13 min
Zhodnocení hodiny	2 min

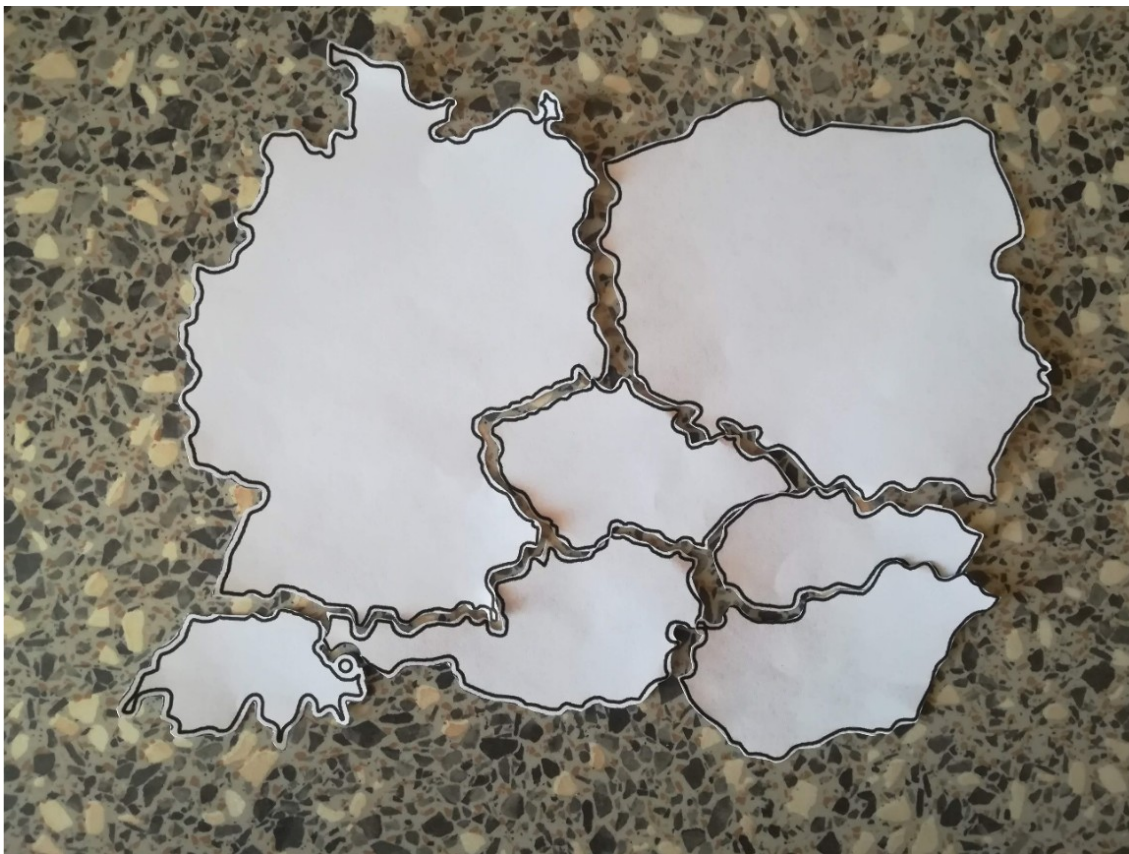
PRŮBĚH VÝUKY:

Vyučovací hodina by byla rozdělena do třech hlavních částí. V první části hodiny by žáci využívali atlasy (politické mapy), se kterými by nejdříve ve dvojicích a následně s učitelem diskutovali nad vymezením regionů Evropy a jejich státy. Žáci by měli dojít k závěru, že Evropa a ostatní světadíly se dělí na regiony, které mají zpravidla společné charakteristické rysy, které je vymezují. Žáci by mohli být tázáni o možných charakteristikách regionů, které je definují.

Následně by byl se žáky proveden brainstorming na téma střední Evropa. Žáci by měli možnost čerpat ze svých vlastních zkušeností díky české státní příslušnosti. Česká republika se svými charakteristickými rysy a podmínkami pro život řadí do regionu Střední Evropy. Učitel by na tabuli (popřípadě na white board nebo interaktivní tabuli) kreslil myšlenkovou mapu, jejíž středobodem by byl pojem „Střední Evropa“. Pojem by byl obklopen asociacemi žáků. Brainstorming by postupně vygradoval v diskusi, při které by byl region označen za „srdce Evropy“ vzhledem ke své geografické poloze. Aktivita by probíhala v rychlém časovém sledu, protože by se jednalo o rychlé reakce žáků k tématu. Postupně by z brainstormingu vyvstaly další pojmy a fakta o Střední Evropě.

Po úvodních aktivitách by se žáci přesunuli k manuální aktivitě s „puzzlemi“. Každému žákovi by byly rozdány obrysy států Střední Evropy. Jeho úkolem by bylo státy Střední Evropy srovnat do kompaktního celku, aby sestavil region tak, jak skutečně vypadá. Poté by si žáci do obrysové slepé mapy zakreslili hlavní města států. Mezi žáky by mohla probíhat kooperace ve dvojicích. Ačkoliv by učitel během této aktivity fungoval pouze jako facilitátor, mohli by žáci být během aktivity tázáni na otázky, při jejichž zodpovídání by čerpali z vlastních zkušeností – např. „Navštívili jste některý ze států? Znáte nějaké zajímavosti, kterými se země pyšní?“

Na konci vyučovací hodiny by si žáci nalepili obrysovou mapu do sešitů. Nevýhodou obrysové mapy je absence souřadnicové sítě a měřítka, tudíž v dalších hodinách by bylo s místopisnými pojmy pracováno v rámci jiné slepé mapy.

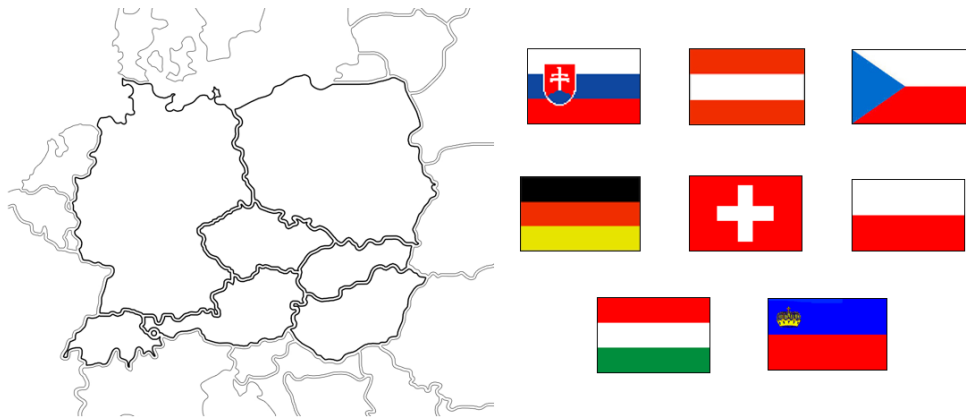

Obrázek 15: Ukázka aktivity „puzzle“ obrysové mapy (zdroj: vlastní)

Někteří žáci by si k jednotlivým státům doplnili také státní vlajky. Vlajky států by mohly být ke státům přiřazovány samotnými žáky na smart boardu. Jednotlivé vlajky by mohly být ve zbylém čase zakresleny do sešitů.

V závěru aktivity by žáci měli vyjmenovat státy Střední Evropy, popřípadě vyčíst z mapy státy sousedních regionů. Tato aktivita u žáků podporuje prostorové myšlení, učí žáky pracovat s mapou a kopírovat ji na základě reálné podoby.

Přiřad' vlajky ke státům:

Obrázek 16: Aktivita přiřazování vlajek ke státům (zdroj: vlastní)

Následující aktivitou ve vyučovací hodině by byl výklad učitele s diskusí, při které obvykle vystávají otázky a odpovědi, nad kterými se žáci zamýšlí. Během výkladu by byla žákům objasněna podoba regionu Střední Evropa v historickém kontextu od původních evropských států až po současnost. Při této aktivitě žáci čerpají z dějepisu a podporují se mezipředmětové vazby. Poté by se diskuse uchýlila směrem k rozdělení regionu na nižší celky – státy V4 a alpské země. Žákům by byly kladeny otázky. Ve zbývajícím čase by si žáci barevně zakreslili státy V4 a státy, jež spojuje horský masiv Alp, do obrysové mapy.

Otázky k diskusi pro žáky:

- Co si pamatujete o původních evropských státech? (První státy byly v Evropě již ve starověku.)
- Jaký stát byl centrem evropského dění? (Římská říše).
- Jaký byl územní vývoj států a vymezení střední Evropy ve Středověku (Francká říše – Svatá říše římská) a v Novověku (Habsburská monarchie)?
- Jak vypadala mapa střední Evropy za 1. a 2. světové války? Vypadaly obě mapy stejně? Jak obě války formulovaly postavení států ve střední Evropě? (Železná opona – fotodokumentace starých map viz učebnice Taktik Hravý zeměpis 8, s. 24).

- Součástí střední Evropy je i Česká republika. Jak vypadal náš stát před datem 1. 1. 1993? Jak se nazýval? Dokážete toto území ukázat na mapě?
- Slyšeli jste někdy označení „V4“? Co to znamená? Proč to vzniklo? Jaké státy jsou součástí?
- Jakou společnou charakteristiku mají ostatní státy co se týče přírodních podmínek (viz fyzicko-geografická mapa)? Jak byste tyto státy mohli nazvat na základě horského masivu, který je spojuje (Alpy – alpské země)?

Při diskusi by žáci mohli využívat učebnici Taktik Hravý zeměpis 8., s. 24. Právě s textem podporuje u žáků soustředěnost. Žáci na minimální úrovni by se v porovnání s ostatními spolužáky necítili pozadu, protože by měli motivaci, šanci a čas odpovědi na otázky v učebnici dohledat.

Ve zbylém čase by proběhlo rychlé zhodnocení hodiny – co považují žáci za nejzajímavější informaci, kterou si z hodiny odnášejí? Která informace jim přišla nejsložitější?

Myšlení žáků v souvislostech:

- Aktivita se spojováním vystřižených obrysů států podporuje prostorové myšlení u žáků. Žáci se učí, jak pracovat s obrazem z mapy. Po aktivitě by někteří žáci došli k významu slova *region*, protože již během brainstormingu by byly vytyčeny společné charakteristiky regionu. Státy střední Evropy takový region tvoří.
- Žáci na optimální a excelentní úrovni by se mohli zamyslet nad dalšími regiony v Evropě/ve světě, které znají, a pokusit se je krátce charakterizovat.
- Každý geograf vymezuje regiony na základě jiných charakteristik. Do regionu Střední Evropa bývá často řazeno Slovinsko, protože patří mezi alpské státy. O tomto faktu by měli být žáci informováni.
- V každém historickém období Střední Evropy docházelo kvůli konkrétním událostem k rozdílnému vymezování tohoto regionu. Proto je v tématu velký důraz přikládán mezipředmětovým vztahům s dějepisem.

7.2 2. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Přírodní podmínky Střední Evropy: členitost a povrch; podnebí a počasí Střední Evropy

GEOGRAFICKÉ POJMY: opakování typů georeliéfu; Středoevropská nížina, Středopolské nížiny, Severoněmecká nížina, Velká uherská nížina, Středoněmecká vysočina, Česká vysočina (prvohory – hercynské vrásnění), Alpy (hercynská pohoří rozlámána a podél zlomů vyvrásněna), Krkonoše, Karpaty, Tatry, Taury, Mátra; oceánské a kontinentální podnebí; počasí na území Střední Evropy a ČR; rozdíl teplot v nížinných a horských oblastech, průměrné teploty a srážky.

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák ukáže na mapě nížiny a horské masivy jednotlivých států Střední Evropy. Vyčte z tematických map informace o podnebí a počasí Střední Evropy.
- **Optimální úroveň:** Žák ukáže na mapě nížiny a horské masivy jednotlivých států Střední Evropy. Vyčte z tematických map informace o podnebí a počasí Střední Evropy. Stručně popíše vznik horských celků při hercynském a alpinském vrásnění. Vysvětlí, v jakých oblastech jsou nejlepší podmínky pro život a proč.
- **Excelentní úroveň:** Žák ukáže na mapě nížiny a horské masivy jednotlivých států Střední Evropy. Vyčte z tematických map informace o podnebí a počasí Střední Evropy. Stručně popíše vznik horských celků při hercynském a alpinském vrásnění. Zdůvodní, v jakých oblastech jsou nejlepší podmínky pro život z hlediska horizontální a vertikální členitosti, klimatu a ve vztahu k hospodářství.

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Opakování z minulé hodiny	3 min
Povrch a členitost – práce se smart boardem, samostatná práce	25 min
Pracovní list	13 min
Zhodnocení hodiny a zadání DÚ	2 min

PRŮBĚH VÝUKY:

V úvodní části hodiny by společně s administrativou proběhlo krátké ústní opakování informací z minulé hodiny. Žákům by byly položeny základní otázky týkající se regionu Střední Evropa, států, které region tvoří a okolních regionů.

Hlavní část vyučovací hodiny by byla věnována povrchu a členitosti Střední Evropy. Aktivita by se uskutečnila na smart boardu za využití fyzicko-geografické mapy Evropy a slepých obrysových map. Nejprve by byla práce zaměřena na výškovou členitost na území regionu. Proběhlo by zopakování typů reliéfu pomocí spojování pojmů s definicemi (nížiny, pahorkatiny, vrchoviny, hornatiny, velehornatiny), které žáci probírali již na 1. stupni základní školy. Tyto pojmy by mohly být na smart boardu propojovány samotnými žáky. Na základě opakování by žáci popsali reliéf regionu a učitel by krátce nastínil příčiny vzniku výškové členitosti (hercynské a alpské vrásnění, eroze).

Typy reliéfu v krajině

Relativní nadmořská výška vertikální členitosti (rozdíl mezi vrcholem a údolím v metrech).

ZADÁNÍ: Spoj následující typy reliéfu s jejich vertikální výškou:

1. Roviny	a. 300 – 600 m
2. Pahorkatiny	b. 0 – 30 m
3. Vrchoviny	c. nad 600 m
4. Hornatiny	d. 150 – 300 m
5. Velehornatiny	e. 30 – 150 m

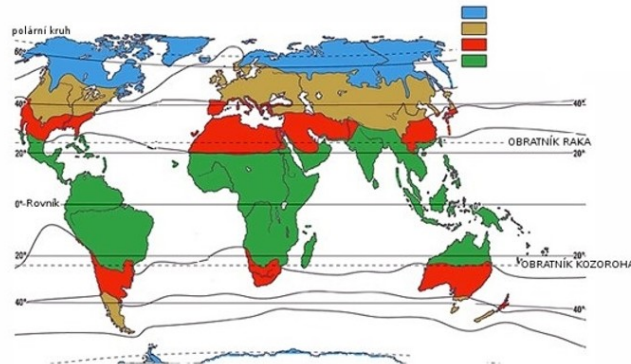
Řešení: 1b, 2e, 3d, 4a, 5c

Obrázek 17: Aktivita na opakování typů georeliéfu (zdroj: vlastní)

Dále by žáci s pomocí atlasu vytyčili základní místopisné pojmy střední Evropy nastíněné výše v geografických pojmech. Tyto pojmy by učitel zapsal na slide prezentace. Žáci by následně pracovali na zakreslování jednotlivých pojmů do slepé obrysové mapy. Učitel by zadal jeden místopisný pojem z učebnice, žáci by pracovali s atlasem na zakreslování a střídali by se u zakreslování do slepé mapy na smart boardu. Práci se smart boardem a interaktivními tabulemi žáci shledávají velmi zábavnou, zvláště pokud s ní můžou sami manipulovat. Žákovská manipulace s multifunkčními tabulemi je výhodná pro procvičení a zapamatování si jednotlivých pojmů. Manipulace s tabulemi a elektronikou zvyšuje motivaci a aktivizaci žáků. Některým žákům je pohyb ve výuce doporučován.

Následně by se žáci věnovali podnebí a počasí ve Střední Evropě. Žáci by s pomocí učitele diskutovali nad základními faktory ovlivňujícími klimatické podmínky mírného podnebného pásu a nad rozdíly mezi oceánským a kontinentálním podnebím. Žáci by opět mohli těžit z vlastních zkušeností z České republiky a znalosti o počasí porovnávat s nově získanými znalostmi.

Podnebí střední Evropy

Doplň názvy podnebných pásů světa:

Jaké podnebí a počasí je ve střední Evropě?

Jaké teploty jsou pro střední Evropu typické?

Obrázek 18: Diskuse o podnebí a počasí Střední Evropy (zdroj: vlastní)

Pracovní list společně s obrysovou mapou slouží žákům jako zápis z hodiny a učební materiál. Pokud by nebyl pracovní list dokončen v hodině, žáci by ho dokončili za domácí úkol. V případě poctivého splnění úkolu by žáci mohli dostat kladné ohodnocení – plus či malou jedničku. Při nasbírání třech dílčích ohodnocení by žáci byli hodnoceni velkou známkou. Toto průběžné hodnocení má pro žáky motivační charakter. Stejně tak by hodnocení fungovalo z druhé strany pohledu – při nesplnění úkolů či soustavné neaktivitě v hodině by byli hodnoceni mínusem či malou pětkou.

Pracovní list 1:

- 1) S pomocí atlasu doplň do tabulky ke státům střední Evropy jejich nejvyšší vrcholy společně s pohořím, ve kterém se nacházejí.

Stát	Vrchol	Pohoří
ČR	Sněžka	Krkonoše
Německo		
Rakousko		
Švýcarsko		
Polsko		
Slovensko		
Maďarsko		

- 2) Srovnej vrcholy dle nadmořské výšky od nejvyššího po nejnižší:
- 3) Dokážeš dohledat nejvyšší vrchol nejmenšího státu střední Evropy, který není v tabulce?
- 4) Zamysli se, proč jsou podmínky pro život v nížinách příznivější než v horách?
- 5) Pracuj s atlasem: Jaké biomy se vyskytují na území SE v šířkových vegetačních pásmech?

Myšlení žáků v souvislostech:

- Jak nadmořská výška oblasti ovlivňuje život místních obyvatel?
- V jakých typech reliéfu jsou nejlepší podmínky pro život? Je výhodnější žít v nížinách nebo v horách? Proč?
- Kde se rozkládají nížiny? Kde vysočiny? Jakou souvislost má jejich poloha s hospodářstvím? Jaké půdy se vyskytují v úrodných oblastech a jaké v neúrodných oblastech?
- Jaká je horizontální a vertikální členitost České republiky v porovnání s ostatními zeměmi střední Evropy?
- V porovnání průměrných ročních srážek – proč je průměrných ročních srážek méně na východě Střední Evropy a více na západě Střední Evropy? (souvislosti s prouděním vzduchu).

7.3 3. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Dokončení povrchu a podnebí; vodstvo států Střední Evropy

GEOGRAFICKÉ POJMY: státy s přístupem k moři (Severní a Baltské); jezerní plošiny ve Středoevropské nížině (Meklenburská, Pomořanská a Mazurská) – pozůstatek pevninského ledovce ve čtvrtohorách; Balaton, Ženevské jezero, Bodamské jezero, Nezdierské jezero a další středoevropská jezera; hustá říční síť, nejznámější řeky států – Labe, Rýn, Odra, Dunaj, Visla) a další středoevropské řeky, které žáci vyčtou z atlasu.

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák s pomocí atlasu vyjmenuje základní místopisné názvy související s vodstvem Střední Evropy (řeky, moře, jezera).
- **Optimální úroveň:** Žák s pomocí atlasu vyjmenuje základní místopisné názvy související s vodstvem Střední Evropy (řeky, moře, jezera). Žák s dopomocí učitele či spolužáků vyvodí v souvislostech návaznost vodstva na dopravu, cestovní ruch a hospodářství.
- **Excelentní úroveň:** Žák s pomocí atlasu vyjmenuje základní místopisné názvy související s vodstvem Střední Evropy (řeky, moře, jezera). Žák samostatně vyvodí v souvislostech návaznost vodstva na dopravu, cestovní ruch a hospodářství. Dokáže samostatně pracovat s informacemi v pracovním listu, které si vyhledá v příslušném zdroji (atlasu či učebnici).

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Opakování s barevnými kartičkami	10 min
Vodstvo Střední Evropy – pracovní list, práce s atlasem a učebnicí	25 min
Společná kontrola	5 min
Závěr hodiny, zhodnocení	3 min

PRŮBĚH VÝUKY:

Na začátku vyučovací hodiny by byly učitelem shromážděny domácí úkoly ke kontrole. V případě splnění a většiny správných odpovědí by žák dostal kladné ohodnocení.

V úvodní části hodiny by proběhlo opakování z předchozí hodiny formou hry s dichotomickými úlohami. Hra by byla realizována pomocí barevných kartiček. Každý žák by dostal kartičky ve třech barvách – zelené, žluté a červené. Zelená kartička by značila žákovu odpověď ANO, žlutá kartička odpověď NEVÍM a červená kartička odpověď NE. Žáci by pozvedli takovou kartičku, která by svou barvou otázku zodpovídala. Žákům by byla položena otázka, na níž jde odpovědět ANO či NE. Žlutá kartička s odpovědí NEVÍM by byla vhodná zařadit, protože by značila, že kteří žáci neudělali v tématu takový pokrok jako ostatní a nejsou zatím schopni otázku zodpovědět. Tato rozehrávací aktivita by šla zároveň pojmut jako soutěž pro jednotlivce nebo týmy. S odpovědí NE by následovala správná řešení otázek.

Zopakujme si:

✓ **ZADÁNÍ:** Zvedej **zelenou (ANO)**, **žlutou (NEVÍM)** nebo **červenou (NE)** kartičku podle toho, zda je odpověď **pravdivá** nebo **nepravdivá**.

- 1) Alpy jsou největším horským celkem ve střední Evropě.
- 2) Střední Evropu tvoří zejména vysočiny (vrchoviny, hornatiny, velehornatiny).
- 3) V horských oblastech jsou kvalitní půdy pro pěstování plodin.
- 4) Maďarsko sousedí s regionem východní Evropa.
- 5) Nejvyšší horou Rakouska je hora Grossglockner.
- 6) Kontinentální proud vzduchu do střední Evropy proudí ze západu.
- 7) Alpy byly vyvrásněny při hercynském vrásnění v prvohorách.
- 8) Lichtenštejnsko je nejmenším státem ve střední Evropě.

Řešení: 1) ANO, 2) NE, 3) NE, 4) ANO, 5) ANO, 6) NE, 7) NE, 8) ANO

Obrázek 19: Opakovací aktivita s kartičkami (zdroj: vlastní)

Další aktivitou ve vyučovací hodině by byl pracovní list s otázkami a úlohami souvisejícími s vodstvem Střední Evropy. Otázky by byly tvořeny nejen v dimenzi znalostní, ale také by vedly k myšlení v souvislostech. Žákům by byly rozdány pracovní listy. Každý žák by pracoval sám za sebe za využití atlasu a učebnice. Opět by se jednalo o aktivitu, za kterou by mohli žáci získat kladné ohodnocení. Na konci

hodiny by proběhla rychlá kontrola samostatné práce, popřípadě by žáci měli možnost si pracovní list dokončit za domácí úkol. Pracovní list by sloužil jako zápis z hodiny.

Pracovní list 2:

1) Uhadneš dle následujících indicií, o jaký místopisný název se jedná?

- a. Pokrývám téměř celou severní část Polska. Na mé východní části se nachází Gdaňská zátoka. Jsem území s nízkou nadmořskou výškou a přístupem k moři. Tvoří mě úrodná půda, na které se dají pěstovat plodiny. –
- b. Nacházím se ve východní části střední Evropy. Často se mi přezdívá Maďarské moře, protože jsem největší svého druhu ve střední Evropě. Mám tektonický původ. –
- c. Jsem vodní tok, který pramení v České republice. Dále teču do Polska a tvořím 187 km dlouhou hranici mezi Polskem a Německem. –
- d. Nacházím se na hranici mezi dvěma nejvíce ekonomicky úspěšnými státy střední Evropy. Jedním z nich je rozlohou největší stát střední Evropy, jehož hlavním městem je Berlín. Ležím v pohoří Alpy. Pokrývám plochu 536 km².
- e. Jsem stát, kde se nachází hodně termálních pramenů a s tím spojených lázní. Mým hlavním městem je město, jehož název tvoří dvě městské části, které byly dříve dvě města. Poté byly mostem přes řeku spojeny v jedno. Mými západními sousedy jsou například Rakousko a Slovinsko. –

2) Vylušti ve skrývačce názvy největších střeoevropských řek:

- a. MAMINKA ŘÍKALA, ŽE PRÝ NEJSEM DOBRÝ VE FOTBALU.
- b. UPEKLI JSME TATÍNKOVI SLADKÝ KOLÁČ.
- c. NA VÝLET DO ANGLIE POJEDU NA JAŘE.
- d. LENKA CHODILA BEZ BOT PO PÍSKOVIŠTI.
- e. NEJVÍCE MĚ V PŘÍRODOPISU BAVILO POVÍDÁNÍ O DRAVCÍCH.

- 3) Napiš názvy vyluštěných řek a co nejvíce států, kterými řeky protékají:**
- a.
  - b.
  - c.
  - d.
  - e.
- 4) S pomocí atlasu najdi další významné řeky střední Evropy:**
- 5) Doplň:**
- a. Neznámější jezera ve střední Evropě jsou například:
  - b. Střední Evropa má přístup k _____ a _____ moři.
  - c. Státy, které mají přístup k moři jsou:
  - d. V jakém typu georeliéfu se nacházejí největší jezerní plošiny střední Evropy?
  - e. Jmenuj výše zmíněné jezerní plošiny:
- 6) Napadá tě, proč jsou nejvíce osídlené oblasti kolem velkých řek?**
- 7) K čemu mohou využívat středoevropské veletoky?**
- 8) Jak se nazývá hlavní evropské rozvodí mezi Baltským, Černým a Severním mořem? Kde se nachází?**
- 9) Která středoevropská řeka protéká čtyřmi hlavními městy evropských států (Vídni, Bratislavou, Budapeští a Bělehradem)?**

7.4 4. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Přírodní krajiny, národní parky a CHKO, ochrana území; zemědělství

GEOGRAFICKÉ POJMY: životní prostředí – ekologie, jak chránit životní prostředí; národní park a chráněná krajinná oblast; příklady národních parků na území Střední Evropy; úrodné x neúrodné půdy – černozemě, podzoly; tematické mapy – zaměstnanost v zemědělství, podíl zemědělství na tvorbě HDP; typické plodiny a chov zvířat v zemích Střední Evropy.

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák vyjmenuje příklady národních parků a chráněných krajinných oblastí na území ČR a Střední Evropy. Z mapy vyčte hlavní plodiny a zvířata pěstovaná v zemích Střední Evropy.
- **Optimální úroveň:** Žák vyjmenuje příklady národních parků a chráněných krajinných oblastí na území ČR a Střední Evropy. Z mapy vyčte hlavní plodiny a zvířata pěstovaná v zemích Střední Evropy. Vysvětlí souvislost mezi úrodnými půdami, úrodnými místy a pěstovanými plodinami. Formuluje do sešitu adekvátní zápis s adekvátními informacemi.
- **Excelentní úroveň:** Žák vyjmenuje příklady národních parků a chráněných krajinných oblastí na území ČR a Střední Evropy. Z mapy vyčte hlavní plodiny a zvířata pěstovaná v zemích Střední Evropy. Vysvětlí souvislost mezi úrodnými půdami, úrodnými místy a pěstovanými plodinami. Formuluje do sešitu adekvátní zápis s adekvátními informacemi. Žák navrhne způsoby, jakými chránit životní prostředí a jak se chovat ekologicky.

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Motivační diskuse – NP, CHKO	5 min
Soutěž – Kahoot	20 min
Zemědělství na území Střední Evropy	8 min
Zápis do sešitů a zhodnocení hodiny	10 min

PRŮBĚH VÝUKY:

V úvodu hodiny by byla se žáky vedena diskuse o ochraně přírody a místech, která jsou chráněná z důvodu výskytu ojedinělých ekosystémů. Debata by byla vedena směrem k ekologii. Žáci by měli možnost navrhnout a prezentovat, jakým způsobem se mohou podílet na ochraně přírody a krajiny, jak být ekologičtí a šetřit životní prostředí.

Následující aktivitou by byla soutěž s tematikou národních parků a chráněných krajinných oblastí Střední Evropy na interaktivní herní výukové platformě Kahoot! Pro tuto aktivitu je zapotřebí tabletu, laptopu nebo mobilního telefonu. Záleží na vnitřním řádu školy, zda některá z těchto zařízení mohou být během vyučování využívána. Žáci by vytvořili skupiny nejlépe po 4 žácích, přičemž každé skupině by náleželo jedno elektronické zařízení, s kterým by pracovala. Učitelem by byl na data projektoru generován pin pro přihlášení skupin do soutěže na webové stránce <http://www.kahoot.it>.

Kvíz je k nalezení na webové stránce: <https://play.kahoot.it/v2/lobby?quizId=7a173be6-156a-4887-a61f-1fb25c455b2b>

TRUE x FALSE: Národní park je nejrozsáhlejší chráněné území státu, do jehož ekosystémů nezasahuje člověk.

kahoot.it Game PIN: 662592

Obrázek 20: Soutěžní otázka PRAVDA x NEPRAVDA na Kahoot! (zdroj: vlastní; <https://create.kahoot.it>)

Soutěž obsahuje otázky s jednou správnou odpovědí a otázky s možností PRAVDA x NEPRAVDA. Žáci by hráli v týmech a jejich výsledek by závisel na počtu správných odpovědí a rychlosti v odpovědích. Team s nejvyšším výsledkem v součtu vyhrává malou jedničku či plus. Cílem soutěže je žáky seznámit s příklady národních parků Střední Evropy. Jednotlivé otázky soutěže by mohly být doplněny obrazovou dokumentací a slovním komentářem učitele. Žáci by také mohli popisovat krajinu, kterou by viděli na obrázcích. Měli by možnost využívat atlasy.

kahoot.it Game PIN: 662592

Obrázek 21: Soutěžní otázka s jednou správnou odpovědí (zdroj: vlastní; <https://create.kahoot.it>)

Po soutěži by proběhlo zhodnocení aktivity – jak si týmy vedly, jak probíhala spolupráce, kdo měl hlavní slovo ve výběru odpovědi a co si ze soutěže žáci odnesli.

Krajina národních parků je definována jako krajina s ojedinělými ekosystémy, do kterých nezasahuje činnost člověka. Opakem k této přírodní krajině je zemědělská krajina, kterou obhospodařuje člověk. Zemědělské krajině by byla věnována další část hodiny. Vymezeny by byly nejúrodnější typy půd vyskytující se v nížinách (černozemě), a naopak nejméně úrodné typy půd (podzolové půdy) vyskytující se zejména v horských oblastech.

Dále by se žáci zabývali otázkou zemědělství ve Střední Evropě ve spolupráci s atlasem a tematickými mapami zemědělství. Společně s učitelem by ústně vyhodnotili země Střední Evropy, které mají svým zemědělstvím největší podíl na HDP (Polsko, ČR, Maďarsko), a země s největší zaměstnaností v zemědělství (Polsko, Rakousko). Následně by byla zhodnocena půda, která pokrývá území Střední Evropy a zemědělské plodiny a zvířata, která se zde pěstují. Ke každé zemi by si žáci uvedli příklad plodiny a zvířete. Z výše zmíněných informací by byl tvořen zápis, který by interpretovali sami žáci. Důležitější než memorování informací je ale samotná práce s mapou.

7.5 5. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Obyvatelstvo, jazyky a sídla

GEOGRAFICKÉ INFORMACE: hustá síť menších sídel, Porúří-Porýní; velká hustota zalidnění; emigrace/imigrace; vysoká zaměstnanost ve službách; vysoká životní úroveň alpských států; jazykové rodiny (germánská, slovanská, románská, ugrofinská), oficiální jazyky; náboženství, římskokatolická církev (kontrast Polsko x ČR)

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák s pomocí mapy vytyčí nejvíce a nejméně obydlené oblasti Střední Evropy. Vyjmenuje národnosti, jazyky a náboženství vyskytující se na území Střední Evropy. Formuluje odpovědi na otázky a zápis do sešitů.
- **Optimální úroveň:** Žák s pomocí mapy vytyčí nejvíce a nejméně obydlené oblasti Střední Evropy. Vyjmenuje národnosti, jazyky a náboženství vyskytující se na území Střední Evropy. Žák vysvětlí, co je to migrace, uvede důvody migrace a dle mapy vytyčí hlavní migrační proudy směřující do/z centra Evropy. Formuluje odpovědi na otázky a zápis do sešitů.
- **Excelentní úroveň:** Žák s pomocí mapy vytyčí nejvíce a nejméně obydlené oblasti Střední Evropy. Vyjmenuje národnosti, jazyky a náboženství vyskytující

se na území Střední Evropy. Žák vysvětlí, co je to migrace, uvede důvody migrace a dle mapy vytyčí hlavní migrační proudy směřující do/z centra Evropy. Žák odůvodní, proč jsou některé oblasti ve Střední Evropě zalidněny více či méně, a proč se obyvatelstvo na určitých místech ve Střední Evropě zvyšuje či snižuje. Formuluje odpovědi na otázky a zápis do sešitů.

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

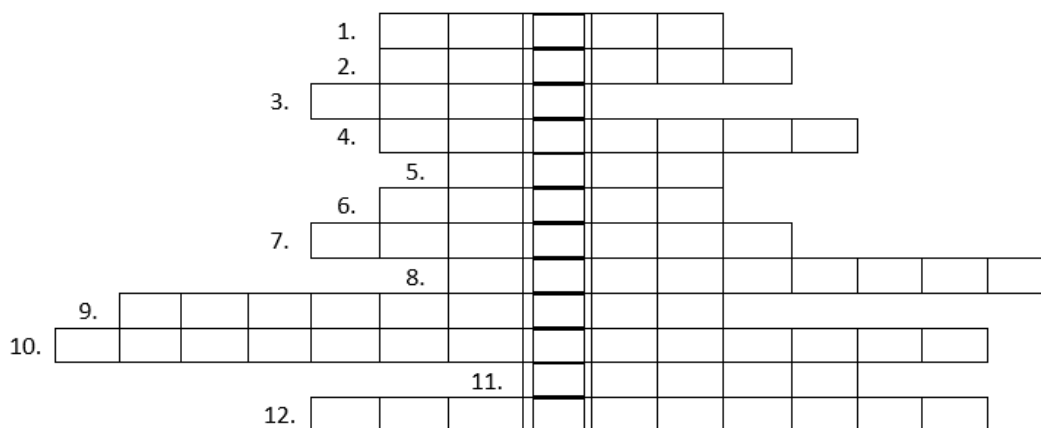
NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Křížovka s tématem hodiny	15 min
Formulace zápisu do sešitů s pomocí informačních zdrojů – skupinová práce	25 min
Zhodnocení hodiny	3 min

PRŮBĚH VÝUKY:

V úvodní části hodiny by měli žáci za úkol vyluštit křížovku, jejíž název skrývá téma hodiny – OBYVATELSTVO. Cílem křížovky by bylo žáky zaktivizovat a namotivovat do tématu na samém začátku hodiny. Obsahem křížovky jsou témata z předchozích hodin k zopakování. Žáci by mohli na aktivitě pracovat sami či ve dvojicích. To by záleželo na posouzení učitele, který by třídu vyučoval a hodnotil. Aktivita by měla zabrat nanejvýš 10 minut, aby zbyl prostor na hlavní aktivitu a samotné téma hodiny.

Pracovní list 3:

Vylušti křížovku. V tajence se dozvíš téma dnešní hodiny.

Obrázek 22: Křížovka k tématu Obyvatelstvo (zdroj: vlastní)

1. Část pevniny, ze které všechna povrchová voda teče do jednoho moře.
2. Název jihoevropského státu na Balkánském poloostrově, jehož hlavním městem je Bělehrad.
3. Dominantní evropské pohoří rozkládající se na území Německa, Rakouska, Švýcarska, Itálie, Lichtenštejnska a Slovinska.
4. Jedno z šelfových moří Atlantského oceánu, ke kterým má největší stát Střední Evropy přístup.
5. Jedna z největších řek a vodních cest Střední Evropy, protékající územím České republiky.
6. Pohoří na území Slovenska a Polska, které bylo před rokem 1993 nejvyšším pohořím Československa.
7. Jeden z nejvyspělejších států Střední Evropy s nejvyšším počtem obyvatel, dominující prosperujícím hospodářstvím. Z hlediska cestovního ruchu láká jeho hlavní město turisty například na památky Braniborskou bránu nebo budovu Říšského sněmu.
8. Stát, který se podle různých názorů řadí mezi státy Střední Evropy nebo Jižní Evropy. Jeho hlavním městem je Lublaň. Na jeho území zasahují Alpy. Nachází se zde Triglavský národní park s nejvyšším vrcholem Triglav.
9. Jiným názvem Variské vrásnění, při kterém bylo vyvrásněno pohoří Alpy v období prvohor.

10. Nejmenší stát Střední Evropy, jehož státní zřízení je konstituční monarchie neboli knížectví. Jeho hlavním městem je Vaduz.
11. Nejdelší a největší polská řeka.
12. Název pralesu a národního parku, který se nachází na východní hranici Polska s Běloruskem. Nejslavnějším zvířetem, které obývá tento národní park, je zubr evropský.

Další aktivitou v hodině by byla skupinová práce žáků. Žáci by se sami rozdělili do skupin po 3 až 4 žácích. Pokud by se jednalo o problémovější třídu nebo o třídu se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a podpůrnými opatřeními, o rozdělení do skupin by se postaral učitel. Dlouhodobějším cílem této aktivity je rozvíjení klíčové kompetence k řešení problémů a kompetence komunikativní. Žáci se učí pracovat ve skupinách a domlouvat se na rozvržení činností. Aktivita je průpravou na poslední vyučovací hodinu o Střední Evropě, při které by měli za úkol vytvořit skupinový projekt za pomoci různých informačních zdrojů. Cílem aktivity je také práce s adekvátními informačními zdroji, selekce informací a následná formulace informací do smysluplných vět.

V průběhu aktivity by žáci ve skupinách pracovali na zápisech do sešitů. Úkolem žáků by bylo vytvořit zápis do sešitů tak, aby zodpovídali následující otázky, které by jim byly promítány na interaktivní tabuli. Žáci by používali různé zdroje informací – učebnice, atlasy a internet (v tabletu či mobilním telefonu, jejichž využívání ale záleží na vnitřním řádu školy). Příslušné informace mohou být nalezeny v tematických mapách v atlasu (tematická mapa jazyků, náboženství, hustoty zalidnění, přírůstku obyvatel migrací) nebo při práci s grafy na webové stránce Evropské unie (https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_cs). Důraz by byl kladen na formulaci vhodných informací do vět, které by měly dávat smysl. Aktivita rozvíjí mezipředmětové vazby s českým jazykem. Během aktivity by byl učitel žákům k dispozici a dával prostor jejich dotazům. Kromě faktografických informací a pojmů by někteří žáci na základě studia map a diskuse s učitelem měli dojít k souvislostem v rozložení obyvatelstva a hustoty zalidnění nebo důvodům k migraci.

Skupinová práce

- **ZADÁNÍ:** Ve skupinách pracuj s učebnicí, atlasem a internetem.
- **Odpověz na následující otázky a formuluj zápis do sešitů:**
  - ✓ Kde se obecně koncentruje nejvíce obyvatelstva? Jaké oblasti jsou nejvíce zalidněny? Jmenuj příklady.
  - ✓ Do kterých aglomerací ve střední Evropě lidé z ostatních částí světa nejvíce migrují?
  - ✓ Které státy střední Evropy jsou dle HDP ekonomicky nejvyspělejší?
  - ✓ Jakými jazyky se mluví na území střední Evropy? Do jakých patří jazykových rodin?
  - ✓ Jaké jsou úřední jazyky států střední Evropy?
  - ✓ Jaká náboženství jsou vyznávána na území střední Evropy? Která země je nejvíce věřící?
  - ✓ V jakém sektoru je zaměstnáno nejvíce obyvatel?
- **TIP!** Pracuj také s grafy na webové stránce Evropské unie:
  - ✓ https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_cs

Obrázek 23: Obyvatelstvo – zadání a otázky pro skupinovou práci (zdroj: vlastní)

Myšlení žáků v souvislostech:

- Jaké oblasti jsou obecně ve světě nejvíce zalidněny? Proč?
- Jaké oblasti jsou obecně ve světě nejméně zalidněny? Proč?
- Jakými procesy se zvyšují nebo snižují počty obyvatel států?
- Z jakých důvodů dochází k pohybu obyvatelstva?
- Mají některé státy více úředních jazyků? Co to zapříčiňuje?

7.6 6. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Průmysl a služby, EU, NATO

GEOGRAFICKÉ POJMY: nejvýznamnější surovina černé a hnědé uhlí (Porúří), oblast Modrý banán, Hornoslezská uhelná pánev; těžba železné rudy, magnezitu, soli, síry, bauxitu; strojírenský, automobilový, hutnický a potravinářský průmysl; nejznámější značky a produkty zemí; členství zemí v NATO, EU, Schengenském prostoru.

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák s pomocí mapy vymeze hlavní průmyslové oblasti, významná průmyslová odvětví a produkci jednotlivých zemí Střední Evropy.
- **Optimální úroveň:** Žák s pomocí mapy vymeze hlavní průmyslové oblasti, významná průmyslová odvětví a produkci jednotlivých zemí Střední Evropy. Vysvětlí význam EU, Schengenského prostoru a NATO. Vymeze státy Střední Evropy, které nejsou jejich součástí.
- **Excelentní úroveň:** Žák s pomocí mapy vymeze hlavní průmyslové oblasti významná průmyslová odvětví a produkci jednotlivých zemí střední Evropy. Vysvětlí význam EU, Schengenského prostoru a NATO. Vybere státy Střední Evropy, které nejsou jejich součástí. Žák vysvětlí souvislost mezi hustě zabydlenými oblastmi a průmyslovými zónami.

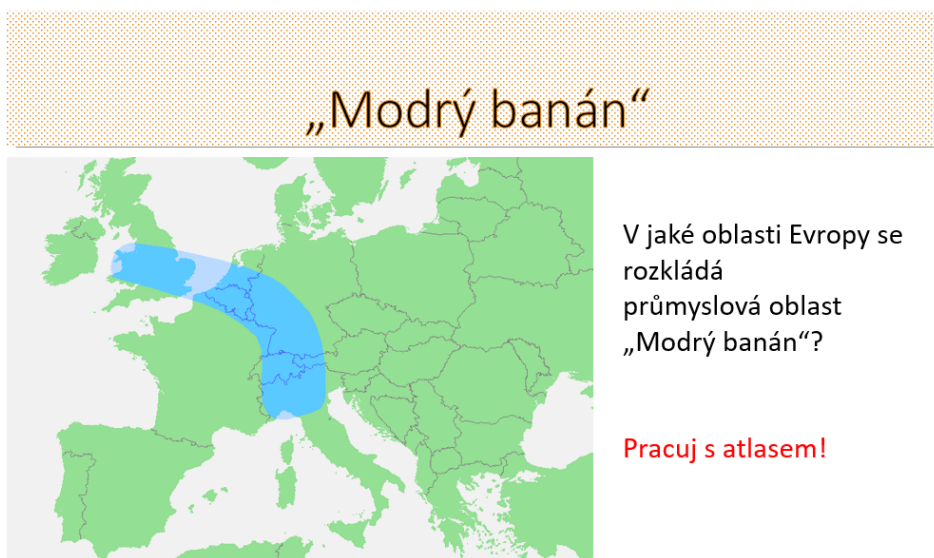
PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Opakování z minulé hodiny, kontrola zápisů	10 min
Diskuse, práce s mapou/atlasem	10 min
Jaké zemi patří tyto značky?	10 min
Doplňování do textu – zápis	10 min
Zhodnocení hodiny	3 min

PRŮBĚH VÝUKY:

Vyučovací hodina zabývající se průmyslem a službami ve Střední Evropě by začala kontrolou zápisů v sešitech z minulé hodiny. Žáci by analyzovali své odpovědi na otázky v rámci skupinové práce. Někteří žáci by dostali prostor prezentovat své zápisy před třídou. Možná by byla také prezentace ve skupinách. Učitel by si všechny sešity vybral na kontrolu v závěru hodiny, protože ve výuce by nebyl dostatek prostoru pro kontrolu všech zápisů. Kvalitně odvedená práce a správně formulované zápisy by byly ohodnoceny plusem či malou jedničkou.

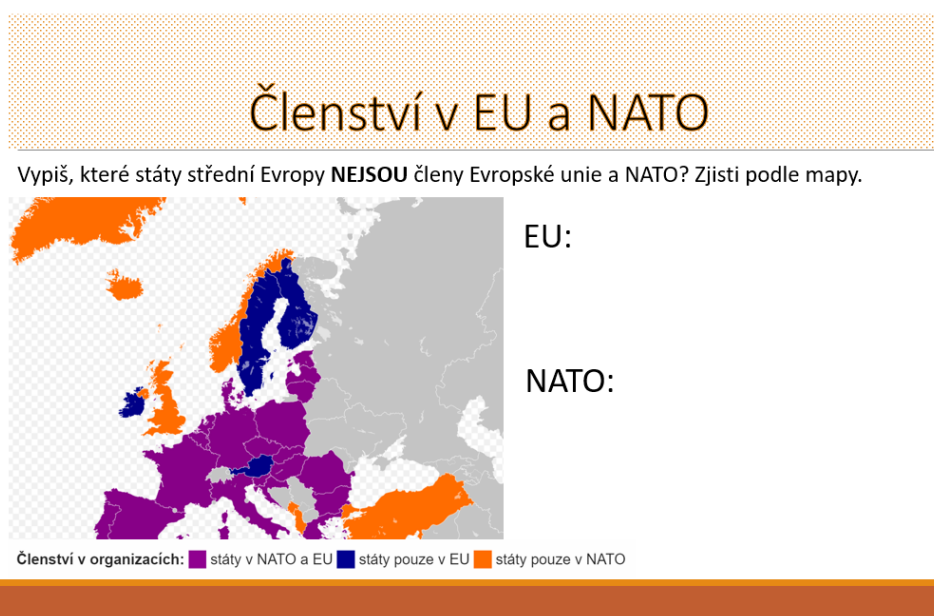
Téma průmysl by začínalo brainstormingem – co si žáci myslí, že představuje hospodářství jako takové. Následně by diskuse byla vedena směrem ke Střední Evropě a jejím hlavním průmyslovým odvětvím. V průběhu frontální výuky/diskuse by žákům byly k dispozici atlasy a mapy hospodářství, produktivity průmyslu, těžby a služeb. Žáci by byli obeznámeni s Německem jakožto největší hospodářskou velmocí, ve které se nachází bohatá ložiska černého a hnědého uhlí. Německo dominuje svým strojírenstvím, zejména automobilovým průmyslem, ale také chemickým a hutnickým průmyslem či výrobou elektrotechniky. Vymezena by byla hlavní průmyslová oblast procházející Střední Evropou („Modrý banán“) vyobrazená na mapě v prezentaci.

Obrázek 24: Průmyslová oblast Modrý banán (zdroj: vlastní)

Žáci by se měli sami ve spolupráci s učitelem a didaktickými prostředky dopracovat ke konkrétním informacím o hospodářství a těžbě jednotlivých států Střední Evropy.

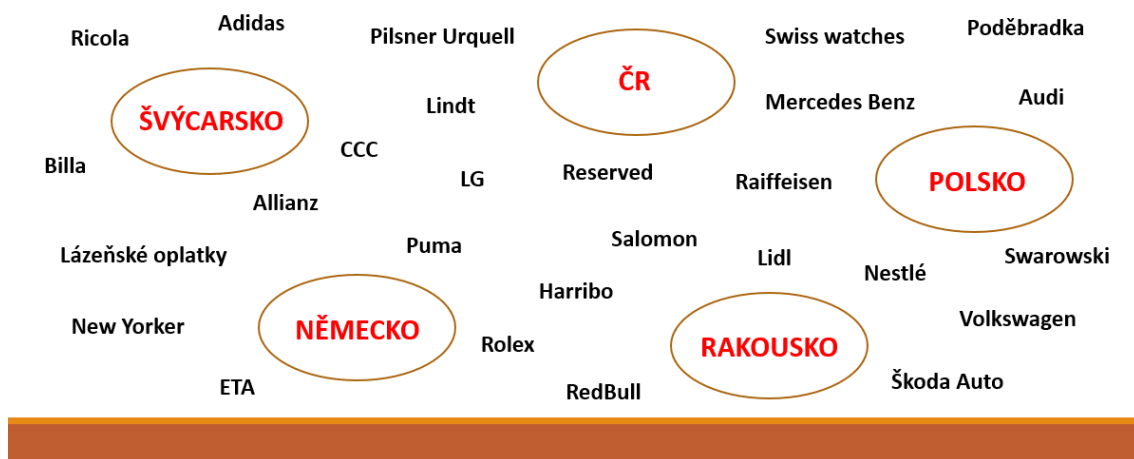
Během diskuse by byli žáci tázáni na Evropskou unii – o jakou se jedná organizaci a jaké státy Střední Evropy nejsou její součástí (Švýcarsko a Lichtenštejnsko). Další otázkou by byl význam Schengenského prostoru a jeho dopad na společnost. Následně by žáci byli informováni o významu Severoatlantické aliance NATO a jejích členech (všechny státy střední Evropy kromě Švýcarska, Lichtenštejnska a Rakouska). Ke členství v EU a NATO by žákům byla představena mapa v prezentaci. Služby by byly se žáky probrány hlavně na základě tematické mapy podílu osob zaměstnaných ve službách. Měli by vyvodit, co služby představují a kdo je může poskytovat.

Obrázek 25: Členské státy EU a NATO (zdroj: vlastní)

Další aktivita by byla realizována na dataprojektoru nebo lépe na smart boardu. Žáci by měli za úkol k vytyčeným státům Střední Evropy (Švýcarsku, ČR, Rakousku, Německu a Polsku) přiřadit typické značky (brands) jednotlivých zemí. Aktivita by byla vedena učitelem. Jinou možností by byla realizace aktivity na počítačích či tabletech. Každý žák by pracoval samostatně nebo by práce mohla probíhat ve dvojicích. Pokud by žáci pracovali do sešitů, zapsali by si název země a k němu přiřazovali příslušné značky produktů jednotlivých zemí. Aktivita by mohla být doplněna obrazovými ukázkami z internetu.

Jaké zemi patří tyto značky?

Obrázek 26: Aktivita s typickými značkami států Střední Evropy (zdroj: vlastní)

Poslední aktivitou v hodině kromě finálního zhodnocení by byla aktivita s doplňováním do textu, která by sloužila místo zápisu do sešitů. Aktivita by byla pro žáky na minimální úrovni, se speciálními vzdělávacími potřebami či podpůrnými opatřeními zjednodušena na výběr ze dvou možností nebo by jim byl poskytnut příklad odpovědi. Zdrojem informací by byla učebnice a atlas.

Pracovní list 4:

Doplň vhodné informace do zápisu z hodiny:

_____ je ekonomicky nejsilnější zemí Evropy a jednou z nejprůmyslovějších zemí světa. Hustě obývaná oblast z původně průmyslových měst se nazývá _____. Centrum evropského průmyslu táhnoucí se od Manchesteru po Milano se nazývá _____. Střední Evropa dominuje několika druhy průmyslových odvětví, například _____, _____ nebo _____ průmysl. Příkladem typických středoevropských značek je _____, _____ nebo _____.

ZJEDNODUŠENÁ VERZE: Vyber správnou možnost do zápisu z hodiny nebo doplň vhodné informace:

Polsko / Německo je ekonomicky nejsilnější zemí Evropy a jednou z nejprůmyslovějších zemí světa. Hustě obývaná oblast z původně průmyslových měst se nazývá **Modrý banán / Porýní-Porúří**. Centrum evropského průmyslu táhnoucí se od Manchesteru po Milano se nazývá **Modrý banán / Porýní-Porúří**. Střední Evropa dominuje několika druhy průmyslových odvětví, například strojírenský, _____ nebo _____ průmysl. Příkladem typických středoevropských značek je Nestlé, Audi, _____ nebo _____.

7.7 7. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Cestovní ruch, doprava a turisticky vytížená místa, významné památky států

GEOGRAFICKÉ POJMY: cestovní ruch (středoevropské metropole, památky hlavních měst a turisticky vytížená místa); Střední Evropa jako dopravní uzel; druhy dopravy osob na území Střední Evropy (silniční, železniční, letecká, lodní); dopravní cesty a body – dopravní síť, dopravní uzly; největší letiště – Frankfurt nad Mohanem, letiště Václava Havla Praha, letiště Vídeň, Bratislava, Letiště Ference Liszta Budapešť, letiště Wroclav, Curyšské letiště; nejznámější přístavy – Duisburg, Brémy, Hamburk, Gdaňsk, Gdyně a přístavy na Labi v ČR.

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák vyjmenuje druhy dopravy a z mapy vyčte hlavní dopravní cesty a body na území ČR a Střední Evropy. Uvede příklady turisticky vytížených míst ve Střední Evropě.
- **Optimální úroveň:** Žák vyjmenuje druhy dopravy a z mapy vyčte hlavní dopravní cesty a body na území ČR a Střední Evropy. Uvede příklady turisticky vytížených míst ve Střední Evropě. Uvede příklady kulturně-historických a přírodních památek v regionu Střední Evropy.
- **Excelentní úroveň:** Žák vyjmenuje druhy dopravy a z mapy vyčte hlavní dopravní cesty a body na území ČR a Střední Evropy. Uvede příklady turisticky

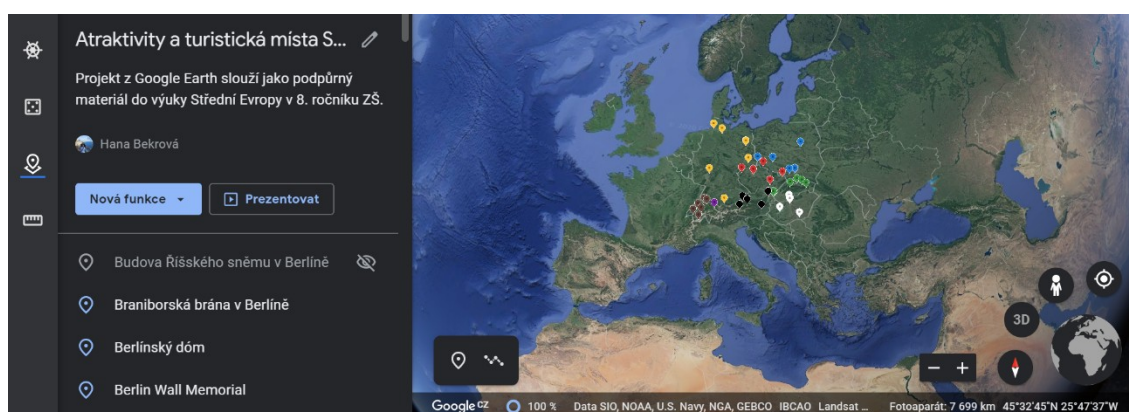
vytížených míst ve Střední Evropě. Uvede příklady kulturně-historických a přírodních památek v regionu Střední Evropy. Žák vysvětlí pojem migrace a uvede příčiny jejího vzniku. Vysvětlí, co znamená a zapříčiňuje cestovní ruch.

PLÁNOVÁNÍ VÝUKY:

NÁPLŇ HODINY/AKTIVITA	DOBA TRVÁNÍ AKTIVITY
Administrativa	2 min
Google Earth – navštív populární místa ve Střední Evropě	20 min
Diskuse a zápis do sešitů – druhy dopravy a cestovní ruch	10 min
Soutěž ve dvojicích – poznej místo na obrázku	10 min
Zhodnocení hodiny	3 min

PRŮBĚH VÝUKY:

Po administrativním vstupu do hodiny by se učitel se žáky přemístil k aktivitě s mapami Google Earth, v nichž byl autorkou vytvořen projekt s nejvýznamnějšími turistickými lokalitami a památkami Střední Evropy. Mapy Google Earth nabízejí několik rozšiřujících funkcí kromě 3D prezentace vybraných míst. Dalšími funkcemi jsou měření vzdálenosti z místa do místa ve vybraných jednotkách nebo přidání nových mapových značek k místům, která žáci považují za důležitá.

Obrázek 27: Mapový projekt turistických atraktivit Střední Evropy (zdroj: vlastní)

Aktivita se žáky by mohla být pojata frontálně – učitel by prezentoval zajímavá a turisticky vytížená místa na mapě souběžně s diskusí se žáky. Během diskuse by žáci

měli možnost turistické atraktivity lokalizovat a hodnotit. Druhou možností by byla realizace hodiny v počítačové učebně, kde by žáci měli přístup ke sdílenému projektu na webu Google Earth. V obou případech by si žáci poznamenávali do sešitů minimálně 5 prezentovaných míst, která je zaujala. Žáci na vyšší kognitivní úrovni by si k památce udělali poznámky dle výkladu učitele nebo za pomoci internetu. Tato výuková metoda by učila žáky filtrovat důležité informace a formulovat je do písemné podoby. V rámci mezipředmětových vztahů by byl brán zřetel na historický kontext některých z památek. Projekt obsahuje velké množství památek států Střední Evropy, tudíž by učitelem mohly být vybrány pouze ty, které považuje u jednotlivých států za stěžejní.

Projekt by byl prezentován na data projektoru nebo v lepším případě na smart boardu. Za využití smart boardu by mohly být realizovány další aktivity žáků v prostředí Google Earth, například barevné vyznačení průběhu možné cesty z místa do místa či vyznačení dalších důležitých turistických atraktivit, památek a místopisných pojmů.

Po aktivitě s mapami v prostředí Google Earth by proběhlo ústní zhodnocení a vyjádření se žáků k jejich poznámkám. Plynule by z diskuse o památkách vyvstala otázka souvislosti s cestovním ruchem a dopravou. Učitelem by kladl otázky s cílem dovést žáky ke správné myšlence. Žáci by byli tázáni, co ovlivňuje samotný vznik a růst cestovního ruchu. Měli by vyvodit, že vznik cestovního ruchu podmiňují různé faktory, zejména lokalizační přírodní a historické, ale je zapotřebí také realizačních faktorů pro vycestování. S tématem cestovního ruchu souvisí i otázka dopravy. Žáci by rozebírali různé druhy přepravy osob – leteckou, lodní, železniční a silniční. Na příkladu mapy silniční a železniční dopravy ČR by žáci v prezentaci zvýrazňovali základní dopravní uzly České republiky. V této činnosti by jim pomáhal atlas. V souvislosti s druhy dopravy by byly vymezeny důležité dopravní body Střední Evropy (místa nástupu, výstupu a přestupu cestujících) – největší letiště: Frankfurt nad Mohanem, letiště Václava Havla Praha, letiště Vídeň, Bratislava, Letiště Ference Liszta Budapešť, letiště Wroclav, Curyšské letiště; nejnámější přístavy: Duisburg, Brémy, Hamburk, Gdaňsk, Gdyně a české přístavy na Labi: Děčín, Ústí nad Labem, Kolín. Významné dopravní cesty a body žáci naleznou v atlasu v tematické mapě hospodářství Evropy.

Z diskuse by si žáci provedli krátký zápis:

- Cestovní ruch ovlivňuje návštěvnost přírodních a kulturních památek.

- Pro realizaci cestovního ruchu je zapotřebí různých druhů dopravy (např. silniční, železniční, letecké, lodní) a materiálního zajištění (ubytování, stravování).

V poslední části hodiny by proběhla soutěž poznávání turisticky vytižených míst z obrázků v prezentaci. Jednalo by se o výběr míst, která žáci shlédli v aktivitě s mapami Google Earth. Práce by probíhala ve dvojicích. Dvojice žáků by mezi každým slidem dostala čas cca 1 minutu na zapsání názvů míst na obrázku a země, ve které se místo nachází. Žákům by také mohly posloužit dostupné tablety, na kterých by měli možnost dohledat si přesný název památky či místa. Při správném pojmenování více jak 8 míst by byli žáci ohodnoceni plusem či malou jedničkou.

Žákům, kteří by měli zájem o získání kladného ohodnocení, by byl zadán domácí úkol, a to práce s mapou cestovního ruchu a ochrany památek v atlasu, se kterou žáci pracovali již ve vyučovací hodině o národních parcích a chráněných krajinných oblastech. Za úkol by dostali vypsát si kulturní a přírodní památky Střední Evropy (popřípadě celého světa), které navštívili. Úkol by bylo možné doplnit fotodokumentací či písemným komentářem.

Uhodni místo na obrázku!

1)

2)

Obrázek 28: Soutěž Uhodni místo na obrázku! (zdroj: vlastní)

7.8 8. vyučovací hodina

TÉMA HODINY: Tvorba žákovských projektů – opakovací hodina

GEOGRAFICKÉ POJMY: teoretický základ nabytý v předchozích hodinách o Střední Evropě

CÍLE HODINY:

- **Minimální úroveň:** Žák v příslušných zdrojích vyhledá konkrétní informace o tématu projektu. Aplikuje vědomosti a dovednosti z předchozích hodin do tématu projektu.
- **Optimální úroveň:** Žák v příslušných zdrojích vyhledá konkrétní informace o tématu projektu. Aplikuje vědomosti a dovednosti z předchozích hodin do tématu projektu. Analyzuje a třídí informace vhodné k tématu.
- **Excelentní úroveň:** Žák v příslušných zdrojích vyhledá konkrétní informace o tématu projektu. Aplikuje vědomosti a dovednosti z předchozích hodin do tématu projektu. Analyzuje a třídí informace, syntetizuje a přetváří je do celistvé podoby projektu. Zorganizuje činnosti ve skupině. V souvislostech dotváří výslednou podobu projektu.

PRŮBĚH VÝUKY:

Opakování učiva Střední Evropy by se žáky proběhlo metodou projektové výuky. Nejednalo by se o dlouhodobý projekt, ale o projekt jakožto výstup tematického celku Střední Evropa. Žáci by měli možnost využívat různých zdrojů informací – od učebnic, atlasů, cestovatelských příruček po internet na počítačích nebo tabletech.

Práce by probíhala formou skupinové práce. Žáci byli rozděleni do skupin po 3–4. V ideálním případě by žáci vytvořili skupiny sami. Pokud by se jednalo o třídu se žáky s problémovým chováním, se speciálními vzdělávacími potřebami či velkými vědomostními výkyvy, skupinky by vytvořil učitel. Rozdělení žáků do skupin učitelem by proběhlo tak, aby byly skupiny vyrovnány podle znalostí, dovedností a schopností.

Žákům by byla předložena témata, která byla probrána v rámci tematického celku. Každá skupina by si vybrala téma, ze kterého by následně zpracovala projekt. Po třídě by byly rozmístěny tzv. informační základny s didaktickými prostředky. Na základnách by žáci mohli čerpat informace a obrazové materiály. Učitel by měl v hodině funkci

organizátora a facilitátora. Nejdříve by žákům rozdál pokyny k práci, demonstroval ukázkou a v průběhu práce na projektu poskytoval rady.

Výsledným produktem a výstupem projektové výuky by měl být plakát velikosti A3 zaměřující se na jedno z probraných témat tematického celku Střední Evropa. Plakát by se skládal z obrazových materiálů, vizuálií a textových částí doplněných o názor či zkušenost žáků se zpracovanou problematikou.

Důležitým aspektem projektové výuky je rozvoj kompetence k řešení problémů. Žáci musí být schopni rozvrhnout si činnosti v rámci skupiny a domluvit se na podobě výsledného produktu. Vzhledem k větší časové náročnosti tvorby projektu by byly jeho zpracování věnovány maximálně 2 vyučovací hodiny, poté by byl projekt žáky dokončen za domácí úkol. Projekt by byl hodnocen známkou a vystaven v prostorách třídy. V případě zbývajících času by jednotlivé plakáty byly autoevaluovány, doplněny prezentací či ústním komentářem skupiny. Hodnocení by proběhlo také od ostatních spolužáků.

Závěr

Diplomová práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část diplomové práce se zabývala postavením tématu Střední Evropa ve státních a školních kurikulárních dokumentech České republiky. Teoretická část se také zabývala výukovými cíli, konceptem generalizace ve výuce a výukovými metodami geografie.

Praktická část diplomové práce se věnovala evaluaci šesti vybraných učebnic zeměpisu od nakladatelství Nová škola, Taktik, Fraus, Prodos, ČGS a SPN. Učebnice a jejich obsah byl subjektivně porovnán na základě autorkou vymezených kritérií – zpracování fyzicko-geografických a humánně-geografických informací, zprostředkování verbálních a neverbálních prvků učebnice a speciálních prvků, které dělají učebnici pro žáky zajímavou a zábavnou. Z analýzy jednotlivých učebnic vyplynula pozitiva a negativa, která byla zaznamenána v přehledné tabulce. Ze subjektivní komparace učebnic z pohledu začínajícího učitele nejlépe vyplynuly učebnice od nakladatelství Nová škola a Taktik, zejména pro jejich zpracování, způsob didaktické transformace učiva a zábavnou vizuální stránku. Nejhůře byly hodnoceny učebnice od nakladatelství ČGS a Prodos pro jejich složitost, využívání odborné terminologie, zastaralost a nepřehlednost.

Z pozorování během pedagogických praxí vyplynulo, že učebnice využívané na základních školách jsou často zastaralé a obsahují neaktuální a méně důležité informace pro žáky. Výběr a využívání učebnice ve výuce záleží na samotném učiteli zeměpisu. Obecně by ale učebnice neměla sloužit jako hlavní didaktický prostředek transformovaného učiva.

Koncept vyučovacích hodin a s nimi spojených podpůrných materiálů byl vytvořen začínajícím učitelem. Vyučovací hodiny, jejich rozsah a obsah může být s postupně nabývajícím pedagogickou praxí upravován. Některé z aktivit využitých v diplomové práci byly autorkou aplikovány ve výuce na 2. stupni základních škol během pedagogických praxí. Všechny aktivity nemohly být ve výuce praktikovány z důvodu předem vymezeného rozvrhu pro pedagogickou praxi. Většina pedagogických praxí neprobíhá sousledně tak, aby měl praktikant možnost odučit celý tematický celek.

Tematickému celku Střední Evropa byla věnována hodinová dotace ve výši osmi vyučovacích hodin, což odpovídá výuce dvou vyučovacích hodin týdně v 8. ročníku ZŠ.

Vyučovací hodiny tematického celku společně s podpůrnými materiály byly sestaveny na základě geografických informací obsažených v učebnicích zeměpisu pro základní školy. Vyučovací jednotky byly koncipovány tak, aby postupně rozebíraly jednotlivá fyzicko-geografická a humánně-geografická témata regionální geografie.

Pro každou vyučovací hodinu bylo vymezeno několik cílů pro žáky na minimální, optimální a excelentní úrovni. Tyto vymezené cíle nejsou nutné naplnit v průběhu jedné vyučovací hodiny. Vyučovací cíle jsou žáky naplňovány v průběhu vyučovacích hodin celého tematického celku. Geografické informace spolu souvisí a je nutno je spojovat, aplikovat a syntetizovat. Nejdůležitějším pedagogickým cílem učitele zeměpisu je pomoci žákům porozumět geografickým jevům a procesům a rozvíjet žákovské geografické myšlení.

Seznam literatury

ANDĚL, J., BIČÍK, I., BLÁHA J. D., 2019. *Makroregiony světa – Nová regionální geografie*. 1. vydání. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4273-4.

BATEMAN, G., EGANOVÁ, V. 2000. *Encyklopedie zeměpis světa*. vyd. Nakladatelství Columbus. ISBN 80-901727-6-8.

BLOOM, B., S., 1956. *Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive domain*. 1. vydání. New York: David Mc Kay Company, Inc. ISBN 9780582280106.

BUREŠ, M., MAŇÁK, J., KNECHT P., 2007. *Hodnocení učebnic*. 2., rozš. a aktual. vyd. Brno: Paido. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.

DEMEK, J., MALIŠ, I., 2015. *Zeměpis 7: pro základní školy*. 2. vyd. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-807-2355-624.

DIGITÁLNÍ MATERIÁLY PRO VÝUKU: *DUMY. Sdílejme společně*, 2012. [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.dumy.cz>.

HÁJEK, J., 2003. *Vybrané kapitoly z didaktiky geografie*. 1. vydání. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN: 80-7082-988-5.

HUBLOVÁ, P., 2014. *Bloomova taxonomie*. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/B/Bloomova_taxonomi

HUDECOVÁ, D., 2004. *Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů*. [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1809&lang=cs>

HÜBELOVÁ, D., CHALUPA, P. 2018. *Zeměpis 8: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 7. aktual. vyd. Brno: Nová škola. Duhová řada. ISBN 978-807-2899-982.

JEŘÁBEK, M., VILÍMEK, V., 2016. *Zeměpis světa 3: učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia: Evropa*. 4. uprav. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti. ISBN 978-808-6034-706.

Kahoot! [online]. 2020 [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://www.kahoot.com>

KOLEKTIV KARTOGRAFIE PRAHA, 2017. *Školní atlas světa*. 4. Praha: Kartografie Praha, 2017. ISBN 978-80-7393-399-9.

KOTRBA, T., LACINA, L., 2011. *Aktivizační metody ve výuce: Příručka moderního pedagoga*. 2. aktual. vydání. vyd. Praha: Barrister & Principal. ISBN 9788087474341.

KRATHWOHL, D. R; BLOOM, B. S; MASIA, B., 1964. *Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook II: Affective Domain*. 1. vydání. New York: David Mc Kay Company, Inc. ISBN 9780582323858.

KRÁL, V., 1999. *Fyzická geografie Evropy*. 1. vydání. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-20006-84-2.

KUČEROVÁ, I. 2015. *Střední Evropa: Komparace vývoje střeoevropských států*. 1. vydání. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3067-0

KÜHNLOVÁ, H., 1999. *Kapitoly z didaktiky geografie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 145 s. ISBN 80-7184-995-2.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. 219 s. ISBN 80-7315-0395.

MARADA, M., et al., 2016. *Zeměpis 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 4. uprav. vyd. Plzeň: Fraus. ISBN 978-80-7489-057-4.

MARADA, M., ŘEZNÍČKOVÁ, D., et al., 2017. *Koncepce geografického vzdělávání*. [online]. vyd. Praha. 103 s. Dostupné z: <https://www.egeografie.cz/egeografie/metodika.pdf>.

METODICKÝ PORTÁL RVP: *inspirace a zkušenosti učitelů*, 2020. [online]. vyd. Praha: Národní pedagogický institut České republiky. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.rvp.cz>.

MŠMT: *Bilá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*, 2002. [online]. vyd. Praha: MŠMT. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2017. [online]. vyd. Praha. 164 s. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>.

MŠMT: *Strategie vzdělávací politiky 2020*, 2016. [online]. vyd. Praha: MŠMT. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-vzdelavaci-politiky-2020-1>.

NOVÁČEK, A., 2012. *Dualita Evropy: historickogeografická analýza*. 1. vydání. vyd. Praha: Česká geografická společnost. ISBN 978-80-904521-9-0.

PETTTY, G., 2013. *Moderní vyučování*. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-03674

PRŮCHA, J., 1998. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. 2. rozš. a aktual. vyd. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3149-4.

PRŮCHA, J., 2002. *Moderní pedagogika*. 2. aktual. a dopl. vydání. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J., 2006. *Srovnávací pedagogika*. 1. vydání. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073671556.

ŘEZNÍČKOVÁ, D., 2012. *GEOGRAFIE: aktivně, aktuálně a s aplikacemi*. 1. vydání. vyd. Praha: P3K. ISBN 978-80-87186-99-2.

ŘEZNÍČKOVÁ, D., MATĚJČEK., T. 2014. *Úlohy ve výuce geografie*. 1. vydání. vyd. Praha: P3K. ISBN 978-80-87343-46-3.

SITNÁ, D., 2009. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. 1. vydání. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-246-1

SKALKOVÁ, J., 2007. *Obecná didaktika*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠINDÝLEK, J., ŠILHANOVÁ, M., et al., 2018. *Hravý zeměpis 8 - učebnice Evropa*. vyd. Praha: TAKTIK. 2018. ISBN 978-80-7563-153

TRAHORSCH, P., BLÁHA, J. D., JANKO, T. 2018. *Analýza výzkumů vizuálií v učebnicích na příkladu učebnic s geografickým obsahem*. Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti [online]. PedOr, 2018, **28**(1), 24 s. [cit. 2020-05-08]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/9164>

VALIŠOVÁ, A., et al. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁVRA, J., 2006. *Didaktika geografie 1. Od vzdělávacího programu. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán*. vyd. Liberec: TUL. 93 s. ISBN 80-7372-083-3.

VÁVRA, J., 2011 *Proč a k čemu taxonomie vzdělávacích cílů?* Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů. [online]. [cit. 2020-05-08]. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/11113/proc-a-k-cemu-taxonomie-vzdelavacich-cilu-.html/>

VOŽENÍLEK, V., FŇUKAL, M., 2014. *Zeměpis 3 – Zeměpis oceánů a světadílů (2) Amerika, Asie, Evropa*. 2. aktual. vydání. vyd. Olomouc: Prodos. ISBN 978-80-7230-106-5.

WALTEROVÁ, E., 1994. *KURIKULUM: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. 1. vydání. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-0846-6.

Seznam příloh

Příloha 1: Řešení pracovního listu 1 (zdroj: vlastní).....	98
Příloha 2: Řešení pracovního listu 2 (zdroj: vlastní).....	99
Příloha 3: Řešení pracovního listu 3 (zdroj: vlastní).....	101
Příloha 4: Řešení pracovního listu 4 (zdroj: vlastní).....	102

Přílohy

Příloha 1: Řešení pracovního listu 1 (zdroj: vlastní)

- 1) S pomocí atlasu nebo internetu doplň do tabulky ke státům jejich nejvyšší vrcholy společně s pohořím, ve kterém se nacházejí.

Stát	Vrchol	Pohoří
ČR	Sněžka	Krkonoše
Německo	Zugspitze	Alpy
Rakousko	Grossglockner	Alpy
Švýcarsko	Dufourspitze (Monte Rosa)	Alpy
Polsko	Rysy	Tatry
Slovensko	Gerlachovský štít	Tatry
Maďarsko	Kekes	Mátra

- 2) Srovnaj vrcholy dle nadmořské výšky od nejvyššího po nejnižší:

Dufourspitze, Grossglockner, Zugspitze, Gerlachovský štít, Rysy, Sněžka, Kekes

- 3) Dokážeš dohledat nejvyšší vrchol nejmenšího státu střední Evropy, který není v tabulce?

Lichtenštejnsko – Grauspitz (pohoří Rätikon)

- 4) Zamysli se, proč jsou podmínky pro život v nížinách příznivější než v horách?

Nížiny se rozkládají zpravidla kolem vodních toků. Vodní toky zavlažují půdu, tudíž je půda v nížinách nejúrodnější. Proto i první obyvatelé osídlující určitá území vyhledávali pro život nížinaté oblasti, a to hlavně z důvodu příznivých podmínek pro zemědělství a následnou obživu. Život v horách je nepříznivý hlavně z hlediska klimatu a počasí, často také z hlediska dopravní dostupnosti a přístupnosti.

- 6) Pracuj s atlasem: Jaké biomy se vyskytují na území SE v šířkových vegetačních pásmech?

Viz tematická mapa ve školním atlasu s. 51 – jehličnaté a smíšené lesy, lesy listnaté (opadavé) a lesy smíšené mírného pásu, alpínská a vysokohorská vegetace.

Příloha 2: Řešení pracovního listu 2 (zdroj: vlastní)

1) Uhodněš dle následujících indicií, o jaký místopisný název se jedná?

- a. Pokrývám téměř celou severní část Polska. Na mé východní části se nachází Gdaňská zátoka. Jsem území s nízkou nadmořskou výškou a přístupem k moři. Tvoří mě úrodná půda, na které se dají pěstovat plodiny. – **POBALTSKÁ NÍŽINA**
- b. Nacházím se ve východní části střední Evropy. Často se mi přezdívá Maďarské moře, protože jsem největší svého druhu ve střední Evropě. Mám tektonický původ. – **JEZERO BALATON**
- c. Jsem vodní tok, který pramení v České republice. Dále teču do Polska a tvořím 187 km dlouhou hranici mezi Polskem a Německem. – **ODRA**
- d. Nacházím se na hranici mezi dvěma nejvíce ekonomicky úspěšnými státy střední Evropy. Jedním z nich je rozlohou největší stát střední Evropy, jehož hlavním městem je Berlín. Ležím v pohoří Alpy. Pokrývám plochu 536 km². – **BODAMSKÉ JEZERO**
- e. Jsem stát, kde se nachází hodně termálních pramenů a s tím spojených lázní. Mým hlavním městem je město, jehož název tvoří dvě městské části, které byly dříve dvě města. Poté byly mostem přes řeku spojeny v jedno. Mými západními sousedy jsou například Rakousko a Slovinsko. - **MAĎARSKO**

2) Vylušti ve skrývačce názvy největších střeoevropských řek:

- a. MAMINKA ŘÍKALA, ŽE PRÝ NEJSEM DOBRÝ VE FOTBALU.
- b. UPEKLI JSME TATÍNKOVI SLADKÝ KOLÁČ.
- c. NA VÝLET DO ANGLIE POJEDU NA JAŘE.
- d. LENKA CHODILA BEZ BOT PO PÍSKOVIŠTI.
- e. NEJVÍCE MĚ V PŘÍRODOPISU BAVILO POVÍDÁNÍ O DRAVCÍCH.

3) Napiš názvy vyluštěných řek a co nejvíce států, kterými řeky protékají:

- a. **RÝN:** Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Rakousko, Německo, Francie, Nizozemsko
- b. **VISLA:** Polsko
- c. **DUNAJ:** Německo, Rakousko, Slovensko, Maďarsko, Chorvatsko, Srbsko, Bulharsko, Rumunsko, Moldavsko a Ukrajina
- d. **LABE:** ČR, Německo
- e. **ODRA:** ČR, Polsko, polsko-německá hranice

4) S pomocí atlasu najdi další významné řeky střední Evropy: Inn, Dráva, Váh, Nitra, Dunajec, Eder, Adiže, Vltava, Sázava

5) Doplň:

- a. **Neznámější jezera ve střední Evropě jsou například:** Balaton, Ženevské j., Nežiderské j., Bodamské j., Curyšské j.
- b. **Střední Evropa má přístup k Severnímu a Baltskému moři.**
- c. **Státy, které mají přístup k moři jsou:** Německo a Polsko
- d. **V jakém typu georeliéfu se nacházejí největší jezerní plošiny střední Evropy?** V nížině – Středoevropská nížina
- e. **Jmenuj výše zmíněné jezerní plošiny:** Meklenburská, Pomořanská, Mazurská

6) Napadá tě, proč jsou nejvíce osídlené oblasti kolem velkých řek?

Např. Jsou zde příznivé podmínky pro život – nízká nadmořská výška, příznivé půdy pro zemědělství.

7) K čemu mohou využívat středoevropské veletoky?

Hydroenergetika, cestovní ruch, říční doprava

8) Jak se nazývá hlavní evropské rozvodí mezi Baltským, Černým a Severním mořem? Kde se nachází?

Králický Sněžník – česko-polská hranice

9) Která středoevropská řeka protéká čtyřmi hlavními městy evropských států (Vídni, Bratislavou, Budapeští a Bělehradem)?

Příloha 3: Řešení pracovního listu 3 (zdroj: vlastní)

Vylušti křížovku. V tajence se dozvíš téma dnešní hodiny.

1.	Ú	M	O	Ř	Í														
2.	S	R	B	S	K	O													
3.	A	L	P	Y															
4.	S	E	V	E	R	N	Í												
5.	L	A	B	E															
6.	T	A	T	R	Y														
7.	N	Ě	M	E	C	K	O												
8.	S	L	O	V	I	N	S	K	O										
9.	H	E	R	C	Y	N	S	K	É										
10.	L	I	CH	T	E	N	Š	T	E	J	N	S	K	O					
11.	V	I	S	L	A														
12.	B	Ě	L	O	V	Ě	Ž	S	K	Ý									

Obrázek 29: Řešení křížovky k tématu obyvatelstvo (zdroj: vlastní)

- Část pevniny, ze které všechna povrchová voda teče do jednoho moře.
- Název jihoevropského státu na Balkánském poloostrově, jehož hlavním městem je Bělehrad.
- Dominantní evropské pohoří rozkládající se na území Německa, Rakouska, Švýcarska, Itálie, Lichtenštejnska a Slovinska.
- Jedno z šelfových moří Atlantského oceánu, ke kterým má největší stát Střední Evropy přístup.
- Jedna z největších řek a vodních cest Střední Evropy, protékající územím České republiky.
- Pohoří na území Slovenska a Polska, které bylo před rokem 1993 nejvyšším pohořím Československa.
- Jeden z nejvyspělejších států Střední Evropy s nejvyšším počtem obyvatel, dominující prosperujícím hospodářstvím. Z hlediska cestovního ruchu láká jeho hlavní město turisty například na památky Braniborskou bránu nebo budovu Říšského sněmu.
- Stát, který se podle různých názorů řadí mezi státy Střední Evropy nebo Jižní Evropy. Jeho hlavním městem je Lublaň. Na jeho území zasahují Alpy. Nachází se zde Triglavský národní park s nejvyšším vrcholem Triglav.

9. Jiným názvem Variské vrásnění, při kterém bylo vyvrásněno pohoří Alpy v období prvohor.
10. Nejmenší stát střední Evropy, jehož státní zřízení je konstituční monarchie neboli knížectví. Jeho hlavním městem je Vaduz.
11. Nejdelší a největší polská řeka.
12. Název pralesu a národního parku, který se nachází na východní hranici Polska s Běloruskem. Nejslavnějším zvířetem, které obývá tento národní park, je zubr evropský.

Příloha 4: Řešení pracovního listu 4 (zdroj: vlastní)

Doplň vhodné informace do zápisu z hodiny:

Německo je ekonomicky nejsilnější zemí Evropy a jednou z nejprůmyslovějších zemí světa. Hustě obývaná oblast z původně průmyslových měst se nazývá **Porýní-Porúří**. Centrum evropského průmyslu táhnoucí se od Manchesteru po Milano se nazývá **Modrý banán**. Střední Evropa dominuje několika druhy průmyslových odvětví, například **strojírenským**, **těžebním** nebo **potravinářským** průmyslem. Příkladem typických středoevropských značek je **Nestlé**, **Audi**, **Škoda** nebo **Adidas**.